

Svazek obcí Blatenska
a pobočka Dendrologická Dobřichovice, ČLS

Seminář se pořádá pod patronací paní dr. M. Hruškové

ÚDRŽBA A OCHRANA STROMŮ U KULTURNÍCH PAMÁTEK, POVOLOVÁNÍ KÁCENÍ

SBORNÍK REFERÁTŮ

14. prosince 2010
Dobříš, restaurace Slovanka

Odborný garanti:**Ing. Radka Vokrojová, Svazek obcí Blatenska**

Na Tržišti 727, 388 01 Blatná

tel.: 383 420 300, e-mail: blatensko@blatensko.cz

Ing. Josef Myslivec, ředitel, Lesní a rybníční správa Zbiroh

Majetek Ing. Jerome Colloredo-Mansfeld

Organizační garanti:**Mgr. Iva Kubátová, pobočka Dendrologická Dobřichovice, ČLS**

Nad Primaskou 22, 100 00 Praha 10

tel.: 731 576 710, e-mail: cesles.dd@seznam.cz

Ing. Pavel Kyzlík, předseda pobočky Dendrologická ČLS

Dobřichovice, se sídlem Na Vyhlídce 414, 252 29 Dobřichovice

tel: 603 163 409, e-mail: cesles.dd@seznam.cz

Kulturní památky mají svoji důležitou a nezastupitelnou funkci. Péče o památky není jen péčí o architektonická a výtvarná díla. Kulturní památky a zeleň k sobě neodmyslitelně patří. Jen si to veřejnost málokdy uvědomuje. Vzrostlá zeleň doplňuje, podtrhuje a zvyšuje atraktivitu kulturní památky. Skupiny zeleně tvoří samy o sobě kulturní památku. Právě na některé z těchto otázek chce vzdělávací program odpovědět. Zároveň chce zdůraznit nezastupitelnou roli úředníků veřejné správy v rozhodování za zodpovědnost vůči historii i budoucím generacím odpovědět.

Velký význam v systému posuzování zeleně a kulturní památky mají dřeviny a převážně stromy, u kterých je pak nutné věnovat pozornost nejen jejich provozní bezpečnosti, ale také předcházení jejich poškozování a péči o ně. Protože Jižní Čechy mají velké množství těchto památek, přizvali jsme je a rádi se s vámi podělí o své zkušenosti.

Cílem vzdělávacího programu je nastínit základní práva a povinnosti při péči o dřeviny ve smyslu novely zák. č. 114/1992 Sb., které jsou součástí kulturních památek, možnosti využití finančních zdrojů, upozornit na význam dřevin u kulturních památek a představit úspěšné realizace a současné trendy v péči o ně.

Autor souhlasí se zveřejněním svého příspěvku ve sborníku a na internetu. V případě použití kterékoli části příspěvku bude ze strany ČLS vyžadována přesná citace autora.

Texty ve sborníku neprošly jazykovou úpravou.

Technická spolupráce:**Lesnická práce, s. r. o.**

nakladatelství a vydavatelství

Zámek 1, 281 63 Kostelec nad Černými lesy

neuhferova@lesprace.cz

Česká lesnická společnost
ISBN 978-80-02-02272-5

OBSAH

- 4 Ing. Petr Žižka, Magistrát města České Budějovice
Péče o dřeviny u kulturní památky z pohledu úředníka státní správy v ochraně přírody a krajiny
- 6 Jitka Říhová, Městský úřad Blatná
Postup vlastníka nemovité kulturní památky při údržbě dřevin
- 12 Ing. Marie Pavlátová, Národní památkový ústav
Regenerace porostů zámeckého parku v Červeném Dvoře
- 18 Ing. Petr Pavlič – zahradnické služby
Revitalizace parku v Červeném Dvoře u Českého Krumlova – poznámky z realizace
- 20 Ing. Jaroslav Brůžek, Městský úřad Strakonice
Strakonický hrad a jeho zeleň v proměnách času
- 25 Ing. Miroslav Šobr, MěÚ Strakonice
Také stromy mohou žít „život po životě“ aneb od Žižky k Svatému Floriánovi
- 26 Ing. Ondřej Keclík, Ing. Jiří Konfršt, Arbores Písek
Revitalizace historických alejí. Jak na to?
- 30 Marie Hrušková, spisovatelka
Dobříš a stromy
- 33 Ing. Pavel Kyzlík, předseda pobočky Dendrologická ČLS
Lesy, lesníci, památné stromy a historické souvislosti
- 35 RNDr. Jaroslav Michálek, Muzeum Sokolov, p. o. Karlovarského kraje
Svědecké stromy v zaniklých obcích Karlovarského kraje

PÉČE O DŘEVINY U KULTURNÍ PAMÁTKY

z pohledu úředníka státní správy v ochraně přírody a krajiny

Ing. Petr Žížka
Magistrát města České Budějovice

O dřevinu nebo skupinu dřevin pečuje dle § 7 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb. ve znění zákona č. 18/2010 Sb. vlastník pozemku, na kterém dřevina roste (dále jen vlastník). Péčí rozumíme výchovu koruny řezem po výsadbě, zajištění závlahy v době sucha, v pozdějším věku potom zdravotní řez či řez zabezpečující provozní bezpečnost dřeviny (redukční řez popř. instalace bezpečnostní vazby apod.). V rámci péče o dřevinu se provádějí také postřiky proti škůdcům či lze dřevinu přihnojovat. Pro výše uvedené zásahy nepotřebuje vlastník vyjádření orgánu ochrany přírody, pokud se nejedná o zvláště chráněné území přírody (přírodní rezervace, přírodní památka, významný krajinný prvek, území vyhlášené v rámci soustavy Natura 2000 apod.). Zvláštní zřetel potom musí vlastník brát na výskyt zvláště chráněných druhů živočichů (saproxylický hmyz, ptáky popř. netopýry) a v některých případech i rostlin.

Dřeviny u kulturní památky mohou, ale nemusí podléhat ochraně z hlediska památkové péče. Dřevina může růst přímo na pozemku podléhajícímu památkové ochraně (tuto skutečnost lze zjistit z listu vlastnictví) nebo může vegetovat v ochranném pásmu kulturní památky popř. roste u kulturní památky, ale samotný pozemek již památkově chráněn není. V případě, že je pozemek památkově chráněn nebo spadá do ochranného pásma památky, musí si vlastník opatřit rozhodnutí příslušného orgánu státní památkové péče v souladu se zákonem o státní památkové péči č. 20/1987 Sb. Orgán státní památkové péče vydává rozhodnutí na základě vyjádření Národního památkového ústavu, který je odbornou organizací. Vlastník si dále musí obstarat rozhodnutí o výjimečném povolení ke kácení dřeviny rostoucí mimo les dle § 8 odst. 1 z. č. 114/1992 Sb. ve znění zákona č. 18/2010 Sb., které vydá věcně a místně příslušný orgán ochrany přírody. Pokud by se dále jednalo o zvláště chráněné území přírody nebo se na dřevině či v ní vyskytovali zvláště chráněné druhy rostlin či živočichů, musí si vlastník opatřit stanoviska či výjimky dalších orgánů ochrany přírody (ohrožené druhy živočichů – Krajský úřad, národní přírodní památka – Ministerstvo životního prostředí, významný krajinný prvek – úřad obce s rozšířenou působností apod.). Získaná stanoviska jsou potom podkladem pro orgán ochrany přírody, který vydává povolení výjimečného kácení dřeviny rostoucí mimo les, který také vychází z rozhodnutí příslušného orgánu státní památkové péče, ale není jím vázán. Vlastník může být tedy i v situaci, že ne všechna rozhodnutí a stanoviska jsou souhlasná. Potom platí, že je-li jedno stanovisko nebo rozhodnutí nesouhlasné, nelze dřevinu pokácet. Tuto situaci lze řešit odvoláním do konkrétního rozhodnutí.

Z výše uvedeného vyplývá, že vlastník dřeviny se v konkrétních případech může dostat do změti legislativy, které není snadno porozumět. Dřeviny u památek jsou speciální skupinou, která může požívat hned několik typů ochrany a protože se velmi často jedná o letité stromy, jsou zde vázání i vzácní živočichové či rostliny. Navíc jsou tyto dřeviny pod větším „dozorem“ veřejnosti a spolu s jedinečnými stavbami mohou spoluvytvářet „genia loci“ místa, který po jejich pokácení z části nebo zcela vymizí. Všichni si jistě vybavíme ne jeden zámecký park, který je často i jakýmsi arboretum, kde bývalí majitelé vysazovali své „úlovky“ z cest. Uvážlivý vlastník nebo arborista, který bude dřevinu u památky ošetřovat nebo ji kácet, musí mít všechny náležitě dokumenty v pořádku vydány a tyto musejí samozřejmě v okamžiku manipulace se dřevinou již nabýt právní moci. Náležitá náhradní výsadba musí být projednána jak s památkáři, tak s ochranou přírody. Nálepkou na složité procházení legislativní džungle je potom možnost čerpání peněz z některých dotačních titulů, které lze rozhodně doporučit, obzvláště při rekonstrukci větších ploch zeleně. Závěrem je nutno podotknout, že péče o dřevinu u kulturní památky může být i velmi jednoduchá např. pro pokácení dřeviny u kulturní památky, která již neroste v ochranném pásmu a její kmen nedosahuje obvodu 80 cm ve výšce 1,3 m a pozemek není zvláště chráněným územím přírody, nepotřebuje vlastník dřeviny žádné rozhodnutí. Pokud by se však rozhodl pouze pro ořez, nesmí samozřejmě strom funkčně ani esteticky poškodit.

Věřím, že v budoucnu budeme společně pečovat o dřeviny u kulturních památek zejména k jejich prospěchu, který bude těšit širokou veřejnost i vlastníky a stromy se nebudou stávat „rukojmími“ laiků, jednostranně zaměřených zájmových skupin a špatně formulované či jednostranné legislativy.

Ilustrační foto.

Kontakt

Ing. Petr Žížka
Magistrát města České Budějovice
odbor ochrany životního prostředí, oddělení ochrany přírody a krajiny
e-mail: zizkap@c-budejovice.cz

POSTUP VLASTNÍKA NEMOVITÉ KULTURNÍ PAMÁTKY PŘI ÚDRŽBĚ DŘEVIN

Jitka Říhová

Městský úřad Blatná, státní památková péče

Stromy mají díky své dlouhověkosti a velikosti odedávna význam nejen jako duchovní symboly či orientační body v krajině, ale jsou rovněž z pohledu kultury a architektury považovány za estetické prvky urbanismu krajiny i sídel. Odedávna se stromy vysazují podél významných stezek, na rozcestích, u drobných sakrálních staveb (kapličky, křížky, kostelíky). Již od středověku byly zakládány parky, v nichž byly vysazovány různé původní i nepůvodní druhy stromů, včetně speciálně vyšlechtěných kultivarů. Stromy (především duby) na hrázích rybníků pomáhají zpevňovat svými kořeny těleso hráze. Liniové výsadby stromů se často využívají k pohledovému oddělení různých částí kulturní krajiny, ale také se podílejí na omezení hluku a znečištění. V rovné krajině pak plní funkci jako větrolamy.

A právě kompozice dřevin i solitéry – pokud se nacházejí v areálu památkově chráněných staveb (národní kulturní památky, nemovité kulturní památky) či v území památkově chráněném (městské památkové rezervace, městské památkové zóny, vesnické památkové rezervace, vesnické památkové zóny, krajinné památkové zóny, ostatní památkové rezervace a archeologické památkové rezervace) staly se předmětem památkové ochrany. Zájmem státní památkové péče je chránit kulturní památky jako nedílnou součást kulturního dědictví lidu, svědectví jeho dějin, významného činitele životního prostředí a nenahraditelné bohatství státu. Účelem zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění, je vytvořit všestranné podmínky pro další prohlubování politickoorganizační a kulturně výchovné funkce státu při péči o kulturní památky, o jejich zachování, zpřístupňování a vhodné využívání, aby se podílely na rozvoji kultury, umění, vědy a vzdělávání, formování tradic a vlastenectví, na estetické výchově pracujících a tím přispívaly k dalšímu rozvoji společnosti. (Kulturní památky požívají ochrany již v rámci ústavního pořádku České republiky, tj. v rámci Listiny základních práv a svobod čl. 35 odst. 3).

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších změn, tedy stanovuje povinnosti a práva vlastníka kulturní památky či nemovitosti, která není kulturní památkou, ale je v památkové rezervaci, památkové zóně nebo v ochranném pásmu nemovité kulturní památky, nemovité národní kulturní památky, památkové rezervace nebo památkové zóny (tj. staveb, pozemků a dřevin na nich se vyskytující), v tomto rozsahu:

1) § 9 stanovuje povinnosti vlastníka při ochraně a užívání kulturních památek.

Vlastník kulturní památky je povinen na vlastní náklad pečovat o její zachování, udržovat ji v dobrém stavu a chránit ji před ohrožením, poškozením, znehodnocením nebo odcizením. Kulturní památku je povinen užívat pouze způsobem, který odpovídá jejímu významu, památkové hodnotě a technickému stavu.

Vlastník, který kulturní památku převádí na jiného, někomu přenechá k dočasnému užívání nebo předá k provedení její obnovy (§ 14), nebo k jinému účelu, je povinen toho, na koho věc převádí nebo komu ji přenechává nebo předá, uvědomit, že věc je kulturní památkou.

2) § 10 stanovuje postup vlastníka, neplní-li povinnosti stanovené §9 zákona.

Neplní-li vlastník kulturní památky povinnosti uvedené v § 9, vydá obecní úřad obce s rozšířenou působností po vyjádření odborné organizace státní památkové péče rozhodnutí o opatřeních, která je povinen vlastník kulturní památky učinit, a zároveň určí lhůtu, v níž je vlastník kulturní památky povinen tato opatření vykonat. Jde-li o národní kulturní památku, vydá toto rozhodnutí po vyjádření odborné organizace státní památkové

péče krajský úřad v souladu s podmínkami, které pro zabezpečení ochrany národní kulturní památky stanovila vláda České republiky. Rozhodnutí o opatřeních, která je povinen vlastník kulturní památky učinit, vydá obecní úřad obce s rozšířenou působností, a jde-li o národní kulturní památku, krajský úřad, též na žádost jejího vlastníka. Podrobnosti o povinnostech vlastníků kulturních památek při jejich ochraně a užívání stanoví obecně závazný právní předpis (§ 8 vyhlášky č. 66/1988 Sb.)

3) § 12 stanovuje oznamovací povinnosti vlastníka.

Vlastník kulturní památky je povinen bez zbytečného odkladu každé ohrožení nebo poškození kulturní památky oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, jde-li o národní kulturní památku krajskému úřadu, a vyžádat si jeho rozhodnutí o způsobu odstranění závady. Jde-li o nemovitou kulturní památku, která je stavbou, vyzoomí též stavební úřad.

Vlastník kulturní památky je povinen každou zamýšlenou změnu jejího užívání, a jde-li o nemovitou kulturní památku, i její zamýšlené vyklizení, předem ohlásit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, jde-li o národní kulturní památku krajskému úřadu.

4) § 13 stanovuje postup vlastníka při záměru prodeje kulturní památky.

Vlastník kulturní památky je povinen v případě zamýšleného prodeje (úplatného převodu vlastnictví) kulturní památky, jde-li o movitou kulturní památku nebo jde-li o národní kulturní památku, ji přednostně nabídnout ministerstvu kultury ke koupi (úplatnému nabytí do státního vlastnictví), s výjimkou prodeje mezi osobami blízkými nebo spoluvlastníky.

Nesplní-li vlastník kulturní památky povinnost uvedenou výše, je právní úkon, kterým převedl vlastnictví ke kulturní památce na jinou osobu neplatný, pokud se této neplatnosti dovolá ministerstvo kultury. Ministerstvo kultury může toto právo uplatnit do tří let ode dne provedení uvedeného právního úkonu.

5) § 14 stanovuje povinnosti a práva vlastníka při obnově kulturních památek.

Zamýšlí-li vlastník kulturní památky provést údržbu, opravu, rekonstrukci, restaurování nebo jinou úpravu kulturní památky nebo jejího prostředí (dále jen „obnova“), je povinen si předem vyžádat závazné stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností, a jde-li o národní kulturní památku, závazné stanovisko krajského úřadu.

Vlastník (správce, uživatel) nemovitosti, která není kulturní památkou, ale je v památkové rezervaci, v památkové zóně nebo v ochranném pásmu nemovité kulturní památky, nemovité národní kulturní památky, památkové rezervace, nebo památkové zóny (§ 17), je povinen k zamýšlené stavbě, změně stavby, terénním úpravám, umístění nebo odstranění zařízení, odstranění stavby, **úpravě dřevin** nebo udržovacím pracím na této nemovitosti si předem vyžádat závazné stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností, není-li tato jeho povinnost podle tohoto zákona nebo na základě tohoto zákona vyloučena (§ 6a, § 17).

Přípravnou a projektovou dokumentaci obnovy nemovité kulturní památky nebo stavby, změny stavby, terénních úprav, umístění nebo odstranění zařízení, odstranění stavby, úpravy dřevin nebo udržovacích prací na nemovitosti podle odstavce 2 vlastník kulturní památky nebo projektant projedná v průběhu zpracování s odbornou organizací státní památkové péče z hlediska splnění podmínek závazného stanoviska. Při projednávání poskytuje odborná organizace státní památkové péče potřebné podklady, informace a odbornou pomoc. Ke každému dokončenému stupni dokumentace zpracuje odborná organizace státní památkové péče písemné vyjádření jako podklad pro závazné stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností, jde-li o nemovitou národní kulturní památku, jako podklad pro závazné stanovisko krajského úřadu.

Vlastník kulturní památky je povinen odevzdat odborné organizaci státní památkové péče na její žádost 1 vyhotovení dokumentace obnovy. Podrobnosti o podmínkách pro dokumentaci obnovy a pro provádění obnovy kulturních památek stanoví obecně závazný právní předpis (§ 9 a § 10 vyhlášky č. 66/1988 Sb.).

6) § 15 stanovuje rozsah opatření k zajištění péče o kulturní památku a s tím související povinnosti vlastníka.

Jestliže vlastník kulturní památky v určené lhůtě neprovede opatření podle § 10 odst. 1, může obecní úřad obce s rozšířenou působností a jde-li o národní kulturní památku, krajský úřad rozhodnout, že se nezbytná opatření pro zabezpečení kulturní památky provedou na náklad jejího vlastníka.

Vyžaduje-li to důležitý společenský zájem, může krajský úřad z vlastního podnětu nebo na návrh obecního úřadu obce s rozšířenou působností nebo na návrh ministerstva kultury, jde-li o movitou kulturní památku nebo movitou národní kulturní památku, uložit jejímu vlastníku povinnost určitým způsobem s ní nakládat, popřípadě mu uložit, aby ji bezplatně svěřil na nezbytně dlouhou dobu do úschovy odborné organizaci, kterou zároveň určí.

Zanedbává-li vlastník nemovité kulturní památky, která není státním majetkem, trvale své povinnosti a ohrožuje tím její zachování nebo užívá-li kulturní památku v rozporu s jejím kulturně politickým významem, památkovou hodnotou nebo technickým stavem, může se ve společenském zájmu, nedojde-li k dohodě s vlastníkem o její prodeji státu, výjimečně kulturní památka na návrh obecního úřadu obce s rozšířenou působností rozhodnutím vyvlastňovacího úřadu vyvlastnit.

Je-li kulturní památka bezprostředně ohrožena, provede obec s předchozím souhlasem obecního úřadu obce s rozšířenou působností nutná opatření k její ochraně. Jde-li o nemovitou kulturní památku, která je stavbou, dá obec podnět stavebnímu úřadu k nařízení udržovacích prací nebo nezbytných úprav nebo k nařízení neodkladných zabezpečovacích prací podle zvláštních předpisů a vyrozumí o tom obecní úřad obce s rozšířenou působností, a jde-li o národní kulturní památku, i krajský úřad. Je-li kulturní památka ve státním vlastnictví, vyrozumí o tom též nadřízený orgán organizace, která kulturní památku spravuje nebo je jejím vlastníkem.

7) § 16 stanovuje možnost vlastníka získat na zachování a obnovu nemovité kulturní památky finanční příspěvek.

Vlastníku kulturní památky může obec nebo kraj na jeho žádost poskytnout ze svých rozpočtových prostředků, jde-li o zvlášť odůvodněný případ, příspěvek na zvýšené náklady spojené se zachováním nebo obnovou kulturní památky za účelem jejího účinnějšího společenského uplatnění. Příspěvek může poskytnout i tehdy, nemůže-li vlastník kulturní památky uhradit z vlastních prostředků náklady spojené se zachováním nebo obnovou kulturní památky.

V případě mimořádného společenského zájmu na zachování kulturní památky může na obnovu kulturní památky poskytnout ze státního rozpočtu příspěvek ministerstvo kultury buď přímo, nebo prostřednictvím krajského úřadu, nebo prostřednictvím obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

Podrobnosti o poskytování příspěvku na zachování a obnovu kulturní památky stanoví obecně závazný právní předpis (§ 11, § 12, § 13, § 14 a § 15 vyhlášky č. 66/1988 Sb.).

8) § 17 stanovuje povinnosti vlastníka nemovitosti v ochranném pásmu.

Vyžaduje-li to ochrana nemovité kulturní památky nebo jejího prostředí, vydá obecní úřad obce s rozšířenou působností po vyjádření odborné organizace státní památkové péče územní rozhodnutí o ochranném pásmu a určí, u kterých nemovitostí v ochranném pásmu, nejsou-li kulturní památkou, nebo u jakých druhů prací na nich, včetně úpravy dřevin, je vyloučena povinnost vyžádat si předem závazné stanovisko podle § 14 odst. 2; tato povinnost je vyloučena vždy, jde-li o stavbu, změnu stavby, udržovací práce, umístění nebo odstranění zařízení, jejichž provedením se nezasahuje žádným způsobem do vnějšího vzhledu této nemovitosti. Obecní úřad obce s rozšířenou působností může v ochranném pásmu omezit nebo zakázat určitou činnost nebo učinit jiná vhodná opatření na základě závazného stanoviska dotčeného orgánu.

Je-li nezbytné k vytvoření ochranného pásma získat některé pozemky nebo stavby, popřípadě provést jejich odstranění a nedojde-li k dohodě s vlastníkem, lze pozemky a stavby vyvlastnit. Lze také nařídit nezbytné úpravy stavby, jiného zařízení nebo pozemku.

Jde-li o ochranu nemovité národní kulturní památky, památkové rezervace nebo památkové zóny nebo jejich prostředí, vymezí obdobně obecní úřad obce s rozšířenou působností ochranné pásmo na návrh krajského úřadu po vyjádření odborné organizace státní památkové péče. Povinnost vyžádat si závazné stanovisko podle § 14 odst. 2 je vyloučena, jde-li o stavbu, změnu stavby, udržovací práce, umístění nebo odstranění zařízení, jejichž provedením se nezasahuje žádným způsobem do vnějšího vzhledu nemovitosti v tomto ochranném pásmu, která není kulturní památkou.

Vznikne-li vlastníku nebo uživateli pozemku, který není ve státním majetku, majetková újma v důsledku opatření podle ustanovení §17 odstavců 1, 2 a 3, přísluší mu přiměřená náhrada, kterou poskytuje obec s rozšířenou působností.

9) § 18 stanovuje povinnosti vlastníka při přemístění kulturní památky.

Národní kulturní památku a nemovitou kulturní památku, popřípadě jejich součást (příslušenství) lze přemístit jen s předchozím souhlasem krajského úřadu po vyjádření odborné organizace státní památkové péče.

10) § 19 stanovuje povinnosti při užívání kulturních památek pro vědecký výzkum a pro účely výstavní.

Vlastník kulturní památky je povinen umožnit osobám pověřeným orgány státní památkové péče vědecký výzkum kulturní památky, popřípadě pořízení její dokumentace.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností, v souladu s § 35 odst. 1, písm. a) až h) a § 39 odst. 1 písm. a) až j) zákona o státní památkové péči, při nesplnění výše uvedených povinností uloží právnickým osobám a fyzickým osobám při výkonu podnikání, či může uložit fyzickým osobám v přestupkovém řízení, pokutu až do výše 2.000.000,- Kč. Krajský úřad v souladu s § 35 odst. 2, písm. a) až g) a § 39 odst. 1 písm. a) až g) zákona o státní památkové péči, při nesplnění výše uvedených povinností uloží právnickým osobám a fyzickým osobám při výkonu podnikání, či může uložit fyzickým osobám v přestupkovém řízení, pokutu až do výše 4.000.000,- Kč.

Postup vlastníka památkově chráněných nemovitostí při úpravě dřevin, tj. především vlastníka památkově chráněných zahrad a parků v rámci obnovy a údržby nemovité kulturní památky, ale rovněž stromů a dřevin v areálech či v prostředí kulturních památek, je stanoven § 14 odst. 1) zákona o státní památkové péči. Postup vlastníka nemovitostí v památkových rezervacích, zónách či ochranném pásmu, tj. především vlastníci městské zeleně, městských parků apod., pak upravuje § 14 odst. 2) zákona o státní památkové péči.

Úpravou dřevin rozumíme:

- ošetření povrchových, vnitřních, přízemních a průběžných dutin
- oprava a ošetření předcházejících starších řezů
- vykonání drenážních řezů anebo otvorů na odvodnění dutin a ošetření velkých řezů
- řezy suchých větví a pahýlů, vyčištění a ošetření hnilobných a plesnivých částí
- druhy řezů: výchovný, zdravotní, bezpečnostní a odlehčovací
- ošetření povrchového poškození kůry, pletiva a lůžek začínajících hnilobných procesů na kmenech, větvích, případně povrchových částech kořenů
- ošetření prasklých a odlomených částí kmene nebo větví
- odstranění některých sekundárních (adventivních) výhonků z kmene

- redukce přehuštěných částí koruny v zájmu prosvětlení anebo odlehčení
- odstranění cizích předmětů z větví, z kmene (řetězy, hřebíky, obruče)
- vazba rozštípnutých větví železnými hroty
- preventivní vazba větví před rozlomením stromovými opasky
- podle potřeby zastřešení větších dutinových otvorů šindelovou stříškou a její vhodná povrchová úprava z hlediska barvy i tvaru tak, aby byla v souladu s tvarem a s vybarvením povrchu kmene stromu
- odstranění dřevin

Vlastník je povinen vyžádat si závazné stanovisko orgánu státní památkové péče dle ustanovení § 14 odst. 1) a 2) **vždy předem zahájení údržby dřevin**. Ve své žádosti uvede v souladu s § 9 vyhlášky č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon o státní památkové péči, tyto údaje:

- a. název a umístění památky včetně rejstříkového čísla Ústředního seznamu,
- b. popis současného stavu památky s uvedením závad, (vhodná je i fotodokumentace)
- c. předpokládaný rozsah obnovy,
- d. investora obnovy (organizace nebo občan),
- e. předpokládané celkové náklady a termín provedení obnovy,
- f. předpokládaný přínos obnovy pro další využití kulturní památky.

Orgán státní památkové péče vydá závazné stanovisko ve správním řízení formou rozhodnutí v souladu s ustanovením §67 zákona č. 500/2004, správní řád, v platném znění, po předchozím písemném vyjádření odborné organizace státní památkové péče, se kterou projedná na její žádost před ukončením řízení návrh tohoto závazného stanoviska. Současně orgán státní památkové péče, jako orgán státní správy vydávající rozhodnutí podle zvláštních předpisů, jimiž mohou být dotčeny zájmy chráněné zákonem o ochraně krajiny a přírody, tak činí jen po dohodě s orgánem ochrany přírody dle § 65 zákona 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Vlastník, tj. účastník řízení, je v souladu s ustanovením §36 zákona č. 500/2004, správní řád, v platném znění, oprávněn navrhopvat důkazy a činit jiné návrhy po celou dobu řízení až do vydání rozhodnutí; (správní orgán může usnesením prohlásit, dokdy mohou účastníci činit své návrhy).

Vlastníci, tj. účastníci řízení mají právo vyjádřit v řízení své stanovisko. Pokud o to požádají, poskytne jim správní orgán informace o řízení, nestanoví-li správní řád jinak. Účastníkům řízení je před vydáním rozhodnutí ve věci dána možnost vyjádřit se k podkladům rozhodnutí; to se netýká žadatele, pokud se jeho žádosti v plném rozsahu vyhovuje, a účastníka, který se práva vyjádřit se k podkladům rozhodnutí vzdal.

Ve výroku rozhodnutí vyjádří orgán státní památkové péče v souladu s § 14 odst. 3, zda je záměr údržby dřevin dle žádosti vlastníka z hlediska zájmů státní památkové péče přípustný a stanoví základní podmínky, za kterých lze tyto práce připravovat a provést. Základní podmínky musí vycházet ze současného stavu poznání kulturně historických hodnot, které je nezbytné zachovat při umožnění realizace zamýšleného záměru.

V odůvodnění se uvedou důvody výroku rozhodnutí, podklady pro jeho vydání, úvahy, kterými se správní orgán řídil při jejich hodnocení a při výkladu právních předpisů, a informace o tom, jak se správní orgán vypořádal s návrhy a námitkami účastníků a s jejich vyjádřením k podkladům rozhodnutí. Současně je vhodné, aby orgán státní památkové péče vlastníka v odůvodnění upozornil, že v případě kácení dřevin musí postupovat dále v souladu s § 8 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, (nevztahuje se na ořez či ošetření dřevin, či pokud se nejedná o dřeviny, které mají podlimitní parametry). V případě, že je památkově chráněná nemovitost současně významným krajinným prvkem, zvláště chráněným územím, evropsky významnou lokalitou, ptačí oblastí či přímo odstraňovaná dřevina památným stromem či zvláště chráněným rostlinným druhem, je žádoucí upozornit vlastníka i na tyto

skutečnosti, neboť vlastník musí postupovat dále v souladu s předpisy vztahujícími se k těmto lokalitám a speciální ochraně.

V souladu s ustanovením § 81 správního řádu se proti rozhodnutí orgánu státní památkové péče může vlastník odvolat.

Ilustrační foto.

Kontakt

Jitka Říhová

Městský úřad Blatná, státní památková péče

REGENERACE POROSTŮ ZÁMECKÉHO PARKU V ČERVENÉM DVOŘE

Ing. Marie Pavlátová

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích

U bývalého loveckého zámku v Červeném Dvoře u Chvalšín (okres Český Krumlov) se nachází krajinářský park, který patří k nejcennějším historickým parkům v Čechách. Způsob utváření romantické kompozice z poloviny 19. století dokládá principy tvorby významných anglických krajinářů 18. století a řadí park k mimořádným evropským dílům.

Historie parku

Už od konce 16. století sloužila malebná krajina pod Kletí, v podhůří Blanského lesa, českokrumlovské šlechtě k odpočinku i zábavě. Tehdy zřídili Rožmberkové na místě dnešního zámku tzv. Nový Chvalšinský dvůr a u něj založili oboru určenou k chovu bobrů, bažantů, koroptví a křepelk. Za Eggenbergů, kteří místo často navštěvovali, zde byl ve 2. polovině 17. století vystavěn zámek s myslivnou a altánem. Schwarzenbergové zámek v polovině 18. století podstatně rozšířili a upravili tak, že vyhovoval představám letního sídla mocného šlechtického rodu, stejně jako bohatě vybavená barokní zahrada.

Pravidelná barokně klasicistní zahrada měla charakteristickou dispozici v podobě hvězdicové cestní sítě rozbíhající se od středového bazénu. K bohaté programové náplni patřily romantické prvky jako například přírodní divadlo, letní jízdárna, Schneckenberg (kopeček ve tvaru šnečí ulity), čínský a holandský letohrádek. V mimořádném rozsahu byl zastoupen i vodní program zahrnující 200 m dlouhou vodní kaskádu s jeskyní, vodní kanál s Topolovým ostrůvkem, Bobří jezírko a jezírka pro chov vodního ptactva.

Spolu s barokní zahradou byla výrazně modelována i okolní krajina, kde na úpatí Pískového vrchu, který se zvedá nad zámeckou zahradou, bylo zřízeno odpočívadlo s vyhlídkou na zámek, zahradu a okolní krajinu s dominantami věží kostelů ve Chvalšínách, Boleticích a v Kájově. Vyhlídkové místo je v krajině dodnes zachováno, jedná se o skalní výchoz bez souvislého porostu, kde byla pravděpodobně v době zřízení vyhlídky vysazena skupina dubů a buků.

V polovině 19. století, za knížete Jana Adolfa II. Schwarzenberga (1833–1888), došlo k velkorysé přeměně barokní zahrady na krajinářský park. Podnětem k přeměně zahrady nebyly zřejmě jen opakované návštěvy knížete Jana Adolfa II. v Anglii, ale rovněž zhoršení stavu zahrady, o čemž se objevují záznamy v archivních podkladech (1822 – špatný stav Holandského pavilonu, 1835 – likvidace většiny chovaného ptactva, a zejména silná bouře, která v roce 1844 nadělala v porostech velké škody).

Kompoziční schéma nově utvářeného krajinářského parku bylo značně ovlivněno prostorovým i půdorysným rozvrhem předchozí barokní kompozice. Z pravidelné barokní osnovy zůstala zachována středová osa jako hlavní kompoziční osa a hlavní průhled parkem. Na ose byly ponechány všechny vodní prvky, pouze licho-
běžníkový bazén byl upraven do přírodní podoby jako rybník s ostrůvkem. Ohradní zeď byla zbourána a plocha parku byla rozšířena na východní straně až k původní hranici pozemků, na jižní straně až po komunikaci od Č. Krumlova a na západní straně až po komunikaci směřující k zámku a do dvora. Do celkové kompozice byl začleněn i Ovčín a k němu přilehlé pozemky dosud využívané k hospodářským účelům.

V r. 1840 byla v parku postavena nová Bažantnice sloužící k ubytování sezónních hostů a tzv. švýcarská stáj jako jedna z prvních staveb toho druhu u nás (nedochována). V okrajové jižní části parku byly postaveny nové vrátnice a mezi nimi byla trasována nová příjezdová cesta k zámku, která poskytovala řadu pohledů do středové části parku a na zámek. Na přání kněžny Eleonory Schwarzenbergové byla zřízena

nová růžová zahrada spojená stinnou chodbou s růžovým altánem. Roku 1846 byl přenesen obelisk na Křížové pole.

Přestože byly v průběhu utváření nové krajinářské kompozice odstraněny četné vodní prvky formující barokní zahradu, např. Kaskádová fontána, vodní kanál s Topolovým ostrůvkem, kruhové fontány v rozích zahrady, zůstala voda nadále jedním z hlavních kompozičních prvků. Z barokního rozvrhu byly do nové kompozice zapojeny Jeskynní, Bobří, Rusalčino a Leknínové jezírko a náhon ke Šlechtovu mlýnu. Krajinářskou kompozici obohatily i nové vodní prvky jako např. Kněžnina lázeň na Křížovém vrchu, kruhové jezírko zřízené na místě kruhové fontány v SZ části parku, oválný bazén u Mauricovny.

Realizace nových sadovnických záměrů byla spojena s rozsáhlými úpravami vodního režimu. Byly provedeny citlivé úpravy potoků i umělých vodních toků, které dokonale zapadly do přírodního rámce parku. Ve středové části před zámek, pohledově exponované ze zámecké terasy, bylo provedeno v délce 200 m úplné zakrytí Červenodvorského potoka vybudováním klenuté kamenné štoly. Pro posílení iluze rozlehlých lučních ploch a navazujících parkových scénérií byly v místech křížení cest s toky nebo příkopy provedeny až několik desítek metrů dlouhé propustky z kamene nebo kamenných desek.

Nová cestní síť vycházela ve svém základě z předchozího barokního rozvrhu. Nositelem hlavního půdorysného členění byla příjezdová cesta k zámku a dva procházkové okruhy – vnitřní a vnější. Prostorové ztvárnění porostů vychází ze systému obou procházkových okruhů, kde centrální kompoziční prostor zůstává otevřený jako volná jevištní scéna. Na ní jsou pomocí solitér a skupin modelovány četné parkové scénérie. Skupiny jsou kompaktní s hustě vysazenými stromy, z jednoho až dvou druhů dřevin. Malé skupiny jsou často jako solitéry řazeny do přímky. Jednotlivé solitéry působí v prostoru jako plastiky, vzájemně harmonicky korespondují, přičemž jsou používány jak listnáče (dub, lípa, olše), tak jehličnany (smrk, borovice). Solitéry i skupiny formují průhledy nebo vystupují v roli dominantního prvku v průhledu. Pozadí pohledů uvnitř parku tvoří husté porosty jižní a západní části parku, s významným zastoupením temně zelených smrků. Celá středová partie má zřejmý náboj a působí dramaticky jako velkoryse komponovaná scéna.

Prostorové řešení parku má přímé vazby na okolní krajinu. Jedná se zejména o průhledy z východní části vnitřního procházkového okruhu, které se zvedají až do krajiny. U průhledů orientovaných západním směrem se uplatňují na horizontu kopce Šumavského pohoří, v průhledech orientovaných na severní stranu vystupuje pohoří Blanského lesa. Souvislý pás jižních svahů Blanského lesa se zvedá bezprostředně nad parkem a vytváří celému prostoru monumentální kulisu. Jiná je situace v rozšířené části parku, kde se výrazně uplatňuje členitost terénu. Po obvodu této části je veden vnější procházkový okruh – tzv. Zelená cesta, která sloužila k projížděním na koni. Větší skupiny stromů jsou situovány především podél Zelené cesty na východním okraji parku a pohledy jsou orientovány do přilehlé louky, v níž je umístěno velké množství solitér.

Zámecký areál v Červeném Dvoře byl v majetku Schwarzenbergů do roku 1940. Po skončení 2. světové války přešel jako ostatní schwarzenberský majetek pod národní správu. V roce 1947 byl převeden do vlastnictví Země české a v roce 1949 byl znárodněn. Tehdy převzaly zámecký areál státní statky, které údržbu parku dlouhodobě zanedbávaly a park rychle chátral. Podstatná změna v přístupu k využití zámeckého areálu nastala až po roce 1966, kdy Okresní národní výbor v Českém Krumlově, jako nový uživatel, zřídil v zámku protialkoholickou léčebnu. V souvislosti s novým využitím objektu byla zpracována formou diplomové práce studie na úpravu zámeckého parku (D. Studíková, 1973), nebyla však pro nedostatek finančních prostředků tehdejšího ONV v Českém Krumlově rozpracována ani realizována.

Kromě nejnútnejší údržby, kterou léčebna zajišťovala s omezeným pracovním i mechanizačním vybavením, byly počátkem 90. let realizovány v parkovém porostu dílčí kompoziční probírky. Jejich rozsah byl určen na základě průzkumu provedeného Ing. Helmutem Ripplem, německým zahradním architektem, který se dlouhá léta věnoval odborné činnosti v parcích Hermanna Pücklera, zejména v Muskau a Branitz. Průzkumy prováděné v Červeném Dvoře Ing. Ripplem v letech 1989 a 1990 byly zaměřeny na okolí zámku a na středovou, původně barokní část. Potvrdily podobnost s parky Hermanna Pücklera, pokud se týká dramatického výrazu celkového obrazu parku, který spolu vytváří kontrast mezi otevřenými lučními prostory s řetězovitě uspořádanými stromy a tmavé lesní partie, přesné řazení solitér k okolnímu prostoru, umístění solitér na konci dlouhých průhledů a v zapojení okolní přírody (Blanský les, Šumava) do celkového rámce parkových scénérií.

Park se zhruba 160 let od doby svého založení dochoval bez podstatných zásahů do celkové kompozice. Dlouhá léta nedostatečné údržby se ale promítla do stavu porostů, ploch, zahradních staveb i vodního

zařízení. Rozsáhlý 117 ha park byl využíván hlavně v nejbližším okolí zámku a zajištění údržby klesalo úměrně s narůstající vzdáleností. Zejména zadní partie, porosty i luční plochy, byly zapleveleny souvislým listnatým náletem ve stáří až padesát let. Objekty zahradní architektury, které neměly využití rychle chátraly, některé byly z parku zcela odstraněny, např. Šlechtův mlýn, Švýcárna, jeden ze dvou objektů vrátnice. Ve velmi špatném technickém stavu se nachází Mauricovna, která neodkladně vyžaduje stavební a statické zajištění. Rovněž rozsáhlý vodohospodářský systém, velice hodnotný po stránce stavebně technické, architektonické a umělecké byl ve velmi špatném stavu.

Regenerace parku v roce 1998

Regenerace krajinářského parku, odborně i finančně velmi náročná, byla řešena za využití státní finančního příspěvku. Pro tento účel zpracoval Památkový ústav v Českých Budějovicích (Ing. Pavlátová, Ing. Němečková – 1996) studii regenerace parku, která byla podkladem pro přidělení finančního příspěvku ze Státního fondu životního prostředí. Regenerace zámeckého parku byla zaměřena na dva okruhy problémů: na regeneraci vegetační složky parku a na opravu vodohospodářského systému.

Regenerace porostů probíhala v časovém období březen – prosinec 1998 dodavatelským způsobem. Před vlastním nástupem realizačních prací byly provedeny během ledna až května 1998 oběma firmami (Bohdan Chadt a Miroslav Kohel) a Památkovým ústavem v Českých Budějovicích podrobné terénní průzkumy zaměřené na hodnocení současného stavu porostů a následně posouzení základních prostorových a kompozičních vztahů. Výstupem byla projektová dokumentace, která řešila regeneraci parkových porostů ve dvou etapách na celkové ploše 117 ha.

Přesný obraz o vývoji zámeckého areálu poskytly dochované historické podklady – písemné prameny, mapy, ikonografické podklady uložené ve sbírkách Státního hradu a zámku Č. Krumlov, na Státním zámku Hluboká nad Vltavou a v Oblastním archivu Třeboň, pracoviště Český Krumlov. Jako základní srovnávací podklad pro celkové hodnocení parku byla použita historická mapa publikovaná v knize Camillo Schneidera „Die Gartenanlagen Österreich – Ungarns in Wort und Bild“ (Wien 1911), která podrobně a přehledně znázorňuje stav anglického parku cca 60 let po jeho velkorysé přeměně z pravidelné barokní podoby.

Vzhledem k tomu, že nebylo k dispozici zaměření zámeckého parku, které by umožnilo hodnocení porostů standardním způsobem v rozsahu inventarizace, byl průzkum v terénu zaměřen na porovnání stávajících porostů se situací zachycenou na mapě z r. 1910 (C. Schneider), tj. na situování porostů v celkové kompozici a na jejich vlastní modelaci podle druhového zastoupení. Byly hodnoceny solitéry, skupiny dřevin a souvislé porosty (háje, lesní porosty, okrajové porosty) se zaměřením na jejich porostní okraje. Použitý mapový podklad pro práci v terénu byl zpracován v měřítku 1 : 4 000 a vycházel z těchto podkladů: historická mapa z r. 1910 (C. Schneider), katastrální mapa území, letecký snímek z r. 1995.

Celková plocha parku byla rozdělena do skupin a sekcí. Složení porostu v jednotlivých skupinách bylo vyjádřeno na základě procentického zastoupení jednotlivých dřevin a rozlišeno do tří stupňů: na dřeviny základní (40–60 %), doplňkové (20–30 %) a vtroušené (cca 10%, popř. jednotlivé kusy), přičemž byl posuzován podíl hmoty dřevin v rámci jedné skupiny. Složení porostů bylo graficky zachyceno na barevné mapě v měřítku 1 : 4000, kde byl důraz kladen na zastoupení druhů v porostech, nikoli na geodeticky přesné znázornění místa a počtu jednotlivých dřevin v porostech a skupinách. Nosnou dřevinou středové části parku je dub letní spolu s lípou malolistou, doplňují je javor mléč (méně klen), olše, jasan. Z jehličnanů jsou zastoupeny smrk ztepilý a borovice lesní. Vtroušeně se vyskytují jírovec maďal, bříza, vrba, buk a modřín. Jiná je situace v rozšířené části parku, kde se výrazně uplatňuje členitost terénu. Ve skupinách i solitérech je nejvíce zastoupen dub, méně lípa. Odlišný charakter dodává partii vyšší zastoupení javorů, především mléčů, v okrajovém porostním pásu pak větší zastoupení habrů a bříz. Podle nálezu několika velkých pařezů a existence většího počtu náletů ve stáří 10–20 let lze zde usuzovat na původní zastoupení jilmu.

Pro upřesnění stanovených opatření a zásahů byly skupiny po celé ploše parku rozděleny do sekcí, kterým odpovídaly v textu podrobné a přehledné tabulky. Regenerační zásahy byly zaměřeny na:

- odstranění nežádoucích a konkurujících vzrostlých náletových dřevin
- odstranění drobných nežádoucích náletových a zmlazujících dřevin, tvořících roztroušené až souvislé porosty

- zmlazení a redukci vybraných keřových porostů
- kácení suchých, havarijních a nebezpečných stromů
- odstranění pařezů v lukách na celé ploše parku
- ošetření vybraných, převážně soliterních vzrostlých stromů v centrální části parku
- výsadbu nových dřevin na určených místech na celé ploše parku
- statické zajištění dřevin a ochranu proti zvěři u stávajících perspektivních stromků na celé ploše parku.

Hlavní těžiště prací v rámci regenerace spočívalo v odstranění vzrostlých náletových dřevin podrůstajících solitéry, skupiny dřevin, rozšiřujících na okrajích porosty, rostoucích v průhledech, v loukách, v cestách, zahušťujících souvislé porosty nebo jiným způsobem nežádoucích. Ve velké většině se jednalo o náletové lípy. Vzhledem k velkému množství stromů a výšce náletových dřevin bylo třeba hmotu urychleně zpracovat ještě před vyrašením listů, a proto byly náletové stromy vyřezány ve výšce 0,5–1 m nad zemí. Dřevní hmota byla zpracovávána v zimním období a ponechané pahýly byly seřezány během letního období co nejníže k terénu tak, aby bylo možné aplikovat nátěr herbicidem Roundup v období jeho největší účinnosti, na čerstvou řeznou plochu. V místech pravděpodobnosti kořenových srůstů – u stromů stejného druhu, nebyly nátěry herbicidem prováděny. (Zásah byl proveden na ploše cca 420 arů, v rozsahu více než 3 000 kusů stromů).

Rovněž odstranění drobných nežádoucích náletových a zmlazujících dřevin – keřů a stromů keřovitého vzrůstu patřilo k náročným činnostem. (Bylo provedeno na ploše 12 ha, z celkové plochy 31 ha keřových porostů).

V rámci regenerace parkových porostů byla také obnovena podstatná část velké okružní promenády v zadní části parku, tzv. „Zelená cesta“, sloužící původně k projížděkám na koni. Cesta vyznačená v situaci z roku 1910 byla silně zarostlá nálety, v porostu byla trasa cesty patrná pouze v krátkých koncových úsecích. Do té doby používaná provozní cesta byla v této části vedena hlouběji v porostu, podél oplocení. Přesnou trasu cesty bylo možné vyhledat v terénu pomocí sond podle dochovaného štěrkového lože. Cesta byla zprovozněna vyřezáním náletu se seříznutím pařezů v úrovni terénu nebo jejich vytržením, povrch cesty zůstal travnatý. Pro pěšího návštěvníka byly tak otevřeny mnohé působivé pohledy do parku i mimo hranice, o které byl na dosavadní provizorní trase cesty ochuzen.

Výsadba nových dřevin byla provedena během podzimu 1998 v porostech a na volných plochách celého parku. Návrh výsadby odpovídá druhově původnímu sortimentu – respektuje konkrétní stanoviště a původní druh (popř. rod), zjištěný podle dochovaných pařezů. Bylo vysazeno celkem 100 ks stromů, především listnáčů v sortimentu – dub letní, lípa, jilm habrolistý, javor mléč, olše lepkavá; z jehličnanů smrk ztepilý, borovice lesní, modřín opadavý. Toto množství stromů postačuje pouze pro výsadbu na exponovaná místa. Druhá etapa výsadeb, která proběhla v letech 2007–2009 byla zaměřena především na dosadbu souvislých porostů a skupin.

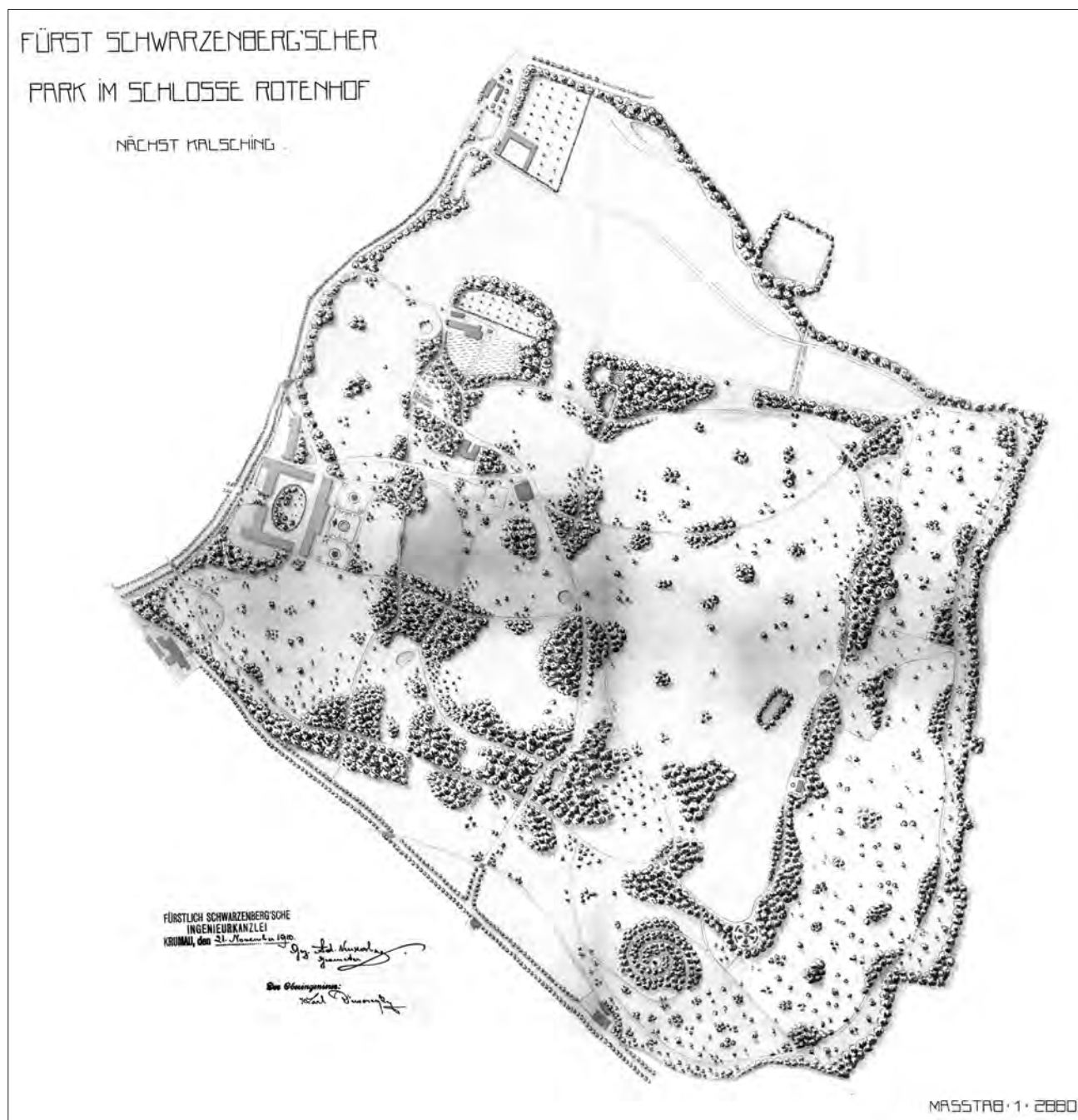
V souvislosti s obnovou solitér a skupin tvořených javorem mléčem, který vytváří charakteristický výraz v zadní, rozšířené části parku, vyvstal speciální problém. Počátkem 90. let 20. století se převážně v této partii parku objevilo černání a usychání javorů mléčů, které mělo velmi rychlý průběh a během dvou až tří let vedlo v mnoha případech k odumření stromu. Přizvaní odborníci zvažovali napadení kořenovou černou hnilobou nebo poškození bleskem; následná praxe při vlastním provádění inventarizace a průzkumů v terénu však přinesla zcela jiné poznatky.

Miroslav Kohel z realizační firmy z Veselí nad Lužnicí vyzoroval, že v zimních a časných jarních měsících dochází k poškozování kmenů a větví strakapoudy (v parku běžně hnízdí strakapoud velký). Ti nalétávali do korun převážně javoru mléče, někdy i lípy, a prováděli tzv. kroužkování – narušení kůry po obvodu větve sérií kulatých otvorů (vpichů), kterými začala prýštit míza. Tato sladká šťáva časně rašících javorů mléčů byla pro strakapoudy velmi vyhledávaným doplňkem zimní potravy – a to zvláště po zkvašení, kdy způsobovala u ptáků mírnou euforii, podobně jako alkohol u lidí. Soustředěným poškozením větve docházelo k poklesu tlaku mízy, která se nedostala v dostatečném množství do koncových částí větví. Zejména vrcholové části stromů byly zeslabením toku mízy poznamenány natolik, že rychle prosychaly. Vytékající sladká míza byla zároveň živným substrátem hub a lišejníků, způsobujících druhotné černé zbarvení kmene a větví.

Protože byly takto poškozovány převážně starší stromy od padesáti let výše, přiklonili jsme se při doplňování výsadeb u konkrétních stanovišť opět k obnově javoru mléče, a to hlavně u solitérních stromů. U skupin tvořených oběma javory, mláčem i klenem, bylo přihlíženo k tomu, aby poměrné zastoupení mléče bylo zachováno – aby ze skupiny nevymizel. Od té doby, co byla vyčištěna a prosvětlena zadní část parku, poklesla značně i činnost strakapoudů v této části parku a k výraznému poškozování javorů už zde nedochází.

Regenerace parku v letech 2003–2009

V posledních letech byl park postižen několika živelnými kalamitami. Při srpnových povodních v roce 2002 byl celý park dlouhodobě podmáčen, což se projevilo rozsáhlými polomy a vývraty při následných větrných smrštích v říjnu 2002 a lednu 2003, kdy bylo vyvráceno více než 300 stromů a desítky dalších byly vážně poškozeny. Následovaly regenerační práce zaměřené na ošetření stromů a jejich dosadba. V letech

Historická mapa Antonína Kurala z roku 1910 znázorňuje stav krajinářského parku asi 60 let po jeho přeměně. Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov.

2004–2005 postihla park kůrovcová kalamita, při níž bylo odstraněno několik desítek vzrostlých smrků včetně jedinců ve věku přes 200 let, pocházejících z porostů barokní zahrady. Takto postižené partie byly znovu dosazeny smrkem, jejichž výsadba byla směřována především do okolí Jeskynního jezírka. Velké škody napáchala i sněhová kalamita na počátku roku 2006 a následně orkán Kyrill v lednu 2007, kdy bylo vyvráceno nebo polámáno více než 80 cenných vzrostlých stromů. Proto byly připraveny podklady pro třetí etapu regenerace parku, zaměřenou především na odborné ošetření vzrostlých dřevin a realizaci náhradních výsadeb, která byla směřována především k doplnění narušených skupin a okrajového porostního pásu. Třetí etapa regenerace krajinářského parku proběhla v letech 2007–2009 rovněž za finanční podpory Státního fondu životního prostředí, ošetření i výsadby dřevin provedl Ing. Petr Pavlič, zahradnické služby Lhenice.

V rámci výše uvedených regeneračních prací došlo opět ke zformování kompozice parku, byly upraveny proporce mezi hmotou porostů a volnými plochami, park získal rozlehlost a hloubku. Po odborném ošetření došlo ke zlepšení fyzického stavu dřevin, jejich estetického působení a prodloužení životnosti.

V současné době se park nachází v období své největší působnosti a realizovaná opatření přispějí k tomu, aby se tento stav uchoval co nejdéle.

Další práce budou v nejbližší době zaměřeny na obnovu vodohospodářského systému na celé ploše parku, aby nedocházelo k dlouhodobému podmáčení porostů.

Park je součástí Chráněné krajinné oblasti Blanský les, nachází se v nadmořské výšce 550 m n. m. (průměrná roční teplota je 7 °C, průměrné roční srážky činí 590 mm).

Kontakt

Ing. Marie Pavlátová

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích

REVITALIZACE PARKU V ČERVENÉM DVOŘE U ČESKÉHO KRUMLOVA (poznámky z realizace)

Ing. Petr Pavlič
Ing. Petr Pavlič – zahradnické služby

Akce pod názvem „Regenerace zámeckého parku Červený Dvůr – 3. etapa“ proběhla od září 2007 do konce roku 2009 a navázala na rozsáhlé ošetření z roku 1998. Dlouhý časový úsek pro realizaci svědčí o velkém objemu prací, na kterém se podílela řada zkušených arboristů (u některých s praxí přes 20 let). Tato skutečnost je poměrně zásadní, neboť realizátoři se setkávali s jedinci takřka dimenzí památných stromů nebo menších, které tvůrci začlenili do podoby komponované krajiny.

I v té volné je ovšem velké množství těchto pozoruhodných „svědků své doby“, které neodmyslitelně patří do naší kulturní krajiny, i do té, řekněme, bývalé, která zahrnuje hraniční pásma na jihozápadní hranici a současné vojenské újezdy. Tím chci naznačit, že zvýšenou pozornost a ochranu zasluhují i významné dřeviny rostoucí mimo lokality požívající status oficiální kulturní památky či označení památný strom.

Pro zdar díla u kulturních památek, zde v parku Červený Dvůr, byla důležitá souhra dozorových orgánů (NPÚ České Budějovice, AOPK České Budějovice, Správa CHKO Blanský les), zadavatele (Psychiatrická léčebna Červený Dvůr) a realizátora.

Problém této disciplíny (péče o dřeviny) je ovšem v tom, že zde hraje velkou roli subjektivita, tzn., že teoretický náhled se může lišit od výsledné podoby. Velkou roli hrají zkušenosti a návyky arboristy a neodhadnutelné vlivy, které se ozřejmí až v průběhu práce. Arborista by se navíc neměl takzvaně „stromu bát“ a provádět i zásadní zásahy někdy na hranici mezi záchranou a těžkým nevratným poškozením a umět je zdůvodnit.

Zde byla řada možností toto realizovat a takové zásahy patří mezi nejzajímavější, protože se rozhoduje o bytí a nebytí stromu jako důstojného partnera (člověk je tak trochu v pozici lékaře – viz německý termín pro obor – Baumchirurgie = stromová chirurgie). *

Vždy se jednalo o cenné jedince s významnou mírou poškození, u kterých bylo možné je pokácet, nechat dožít (bylo-li by to možné) nebo provést razantní zásah pro zajištění potřebné provozní bezpečnosti. V případě kácení by se jednalo většinou o čistě formalistický přístup, který je více přípustný a i nutný na místech intenzivního pohybu lidí, tedy v obcích a dále za nastávající situace, kdy se při řešení mimořádných událostí právní výklad věci míjí se zdravým rozumem a to v i případech, kdy je situace bez jasného viníka. Věcí nezbytnou a neopominutelnou je tak vedle sebe zajištění dostatečné provozní bezpečnosti a ošetření či záchrana důležitých dřevin. Pojem dostatečná provozní bezpečnost je přitom důležitý, protože termín úplná či dokonalá provozní bezpečnost je nesmysl, neboť se jedná o živé organismy, na které mají vliv známé, ale neovlivnitelné vnější nebo neznámé vnitřní vlivy a to vše lze zahrnout pod pojem vyšší moc. To, že byl kladen při zadání v tomto smyslu velký důraz na bezpečnost, svědčí i jedna z kapitol (č. 4), v menším měřítku pak i ostatní.

Celkový přehled kapitol:

1. Revize ošetřených stromů z roku 1998
2. Ošetření dosud neošetřených stromů
3. Bezpečnostní vázání

¹ Část z našich nesčetných památných stromů mívá rozsáhlá až fatální poškození, ke kterým došlo hluboko v minulosti a díky nimž nabývají svébytného zjevu. Pakliže bychom je ošetřovali dejme tomu v 19. století, své originality by nemuseli dosáhnout, protože bychom mohli alespoň v některých případech zabránit jejich destrukci. Často se jedná o torza nebo silně poškozené stromy, které udivují tím, že ještě úplně nespady.

4. Ošetření stromů lemuujících cesty v parku
5. Výsadby nových stromů

Jak bylo výše uvedeno, tato etapa ošetření navazovala na předchozí z roku 1998 a to v případě 1. kapitoly (Revize...) velmi úzce – celkem bylo ošetřeno 237 významných stromů v přední části parku. Důvodem byla nejen pouhá revize, ale i ošetření nových poškození, neboť v průběhu uplynulých let došlo k několika kalamitám – vichřice po velké povodni v roce 2002, orkán Kyrill a vichřice Ema.

V rámci 2. kapitoly byly ošetřeny vesměs zbývající důležité stromy (167 ks) a to zejména v dosud nedotčené zadní části parku.

Kapitola „Bezpečnostní vázání“ zahrnovala ošetření 38 stromů, přičemž od vypracování zadávací dokumentace do realizace nebo i v jejím průběhu bylo několik dalších stromů natolik poškozeno, že byly vyřazeny z tohoto ošetření či pokáceny. U méně poškozených jedinců došlo pouze k odlehčení korun, u většiny pak bylo instalováno nedestruktivní vázání typu COBRA PLUS (jednoduché až vícenásobné) často v kombinaci s odlehčením. U více poškozených a zároveň velmi cenných stromů s defektem úžlabí (otevřená prasklina) a tedy s omezenou perspektivou s vyšší mírou rizika pro své okolí (v případě bez ošetření) bylo možnou funkční protiváhou proti případnému kácení pouze založení rigidního, předepjatého vázání, v tomto případě podkladnicového. Několik metrů nad poškozeným úžlabím bylo instalováno ocelové lanko o průměru 12 mm na masivní dubové špalky a předpětí bylo dosaženo vloženým napínákem. U těchto stromů bylo navíc v koruně většinou založeno i doplňkové vázání COBRA PLUS. Tento zřídka užívaný typ vázání (podkladnicový) má smysl použít pouze u cenných jedinců.

Kapitola „Ošetření stromů lemuujících cesty v parku“ měla za úkol vyloženě zlepšit provozní bezpečnost v okolí cest, jejichž délka dosahuje zhruba 8 km.

Samostatnou kapitolou bylo využití principů ošetření přírodě blízkým způsobem. V několika případech byla u starších již méně vitálních dubů provedena celková obvodová redukce koruny s cílem nastartovat tvorbu nových výhonů a zároveň zlepšit stabilitu stromu. Přitom byly některé silné větve ošetřeny tzv. korunkovým řezem. Dále byla u některých vzrostlých stromů s vyšší četností silných odumřelých větví část ponechána, resp. zakráčena takovým způsobem, aby vypadaly přirozeně a zároveň splňovaly požadavky na provozní bezpečnost. Toto bylo provedeno pouze u dubů a borovic, které vytvářejí pahýly různě pokroucené a zároveň jsou trvanlivé. Takto ošetřené stromy pak leckdy působí jakoby bez zásahu a přitom množství odstraněné dřevní hmoty po řezu bylo značné.

Důležitou součástí celé akce byla i výsadba vzrostlých stromů – celkem 150 ks o velikosti 12–14 cm v blízkosti pařezů nebo zpracovaných vývrátů při maximální snaze o dohledání druhu, který na daném místě rostl tak, aby se pokud možno dodržel původní záměr.

Park v průběhu posledních 10 let postihla řada větrných kalamit, z nichž nejhorší byla vichřice těsně po velké povodni v roce 2002, kdy díky silně podmáčené půdě padlo přes 300 stromů, často klíčových. Další škody napáchal Kyrill, Ema a některé lokální větrné smrště. Faktem je, že v parku padají stromy průběžně po celou dobu a někdy jakoby bezdůvodně. Na vině bývá zejména podmáčená půda a hniloby bází a kořenů.

Vzhledem k velké rozloze parku a značnému množství vzrostlých, dospělých stromů lze podobný vývoj očekávat i do budoucna. Dále se dají předvídat nahodilé povětrnostní vlivy, jejichž četnost i intenzita stoupá. Dá se očekávat i gradace současných nebo i nových (např. *Chalara fraxinea* u jasanů) patogenů. A k tomu všemu nám stromy stárnou. Proto se můžeme my, kteří jsme zde pracovali a i další generace arboristů těšit na pozoruhodnou práci, kterou naskýtají takové lokality, jakou je i zámecký park v Červeném Dvoře.

Kontakt

Ing. Petr Pavlič – zahradnické služby
Bavorovská 155
384 02 Lhenice

STRAKONICKÝ HRAD A JEHO ZELEŇ V PROMĚNÁCH ČASU

Ing. Jaroslav Brůžek

Městský úřad Strakonice, odbor životního prostředí

Strakonický hrad je výjimečná stavební památka a to nejen po stránce historické, ale i architektonické. Spolu s Milevským klášterem řádu premonstrátů, patří k nejvýznamnějším středověkým památkám na území jižních Čech.

V minulosti se jednalo o vodní hrad, který leží na soutoku řek Volyňky a Otavy, přičemž charakter vodního hradu mu dodával ještě i vodní příkop, který je v současné době nefunkční a je zatrávněn.

V tomto příspěvku však nechci mluvit o historii hradu, ale o zeleni, která ho od samého počátku obklopovala a měnila se v historických souvislostech. Někdy zažívala mohutný rozvoj, jindy skomírala, ale podstatné je, že přežila.

V historii hrad dominoval okolní krajině a později se v jeho okolí začalo rodit město z původních osad. Počátky samotného hradu nejsou zcela jasné, ale víme s určitostí, že již v roce 1243 zde stál palác obývaný nejen světskými pány Bavy ze Strakonice, ale i johanity – představiteli rytířského církevního řádu. V okolí hradu je popisována i zahrada a to v několika pramenech. Bohužel její podoba se nám do dnešních dnů nedochovala. Z listiny z roku 1337 je zřejmé, že řád maltézských rytířů vlastnil zahradu někde při východní straně hradu.

Jelikož se nám nedochovala žádná zmínka o podobě této zahrady, připomeňme si alespoň slovy Pietra de' Crescenza (italský právník) něco o zahradním umění, jež je součástí osmé knihy zemědělské encyklopedie *Ruralia comoda* z let 1304–1309, kterou z německého překladu (původně latinský text), přeložil do českého jazyka pan Jakub Šimek v roce 2007. Kde se v osmé knize praví mimo jiné, což můžeme dobově vztáhnout i ke strakonickému hradu, jak tvořit okrasné zahrady a věci působící potěšení ze stromů, bylin a jejich plodů uměleckým způsobem. Ve třetí kapitole se píše „o zahradách králů a jiných vznešených a zámožných pánů“ následující slova: „*Jelikož takové osoby pro své bohatství a moc mohou ve světských věcech učinit zadost své vůli a většinou jim neschází nic než příčinlivost v řízení (vlastních statků), nechť zvědí, že okrasnou zahradu skýtající hojně potěšení mohou udělat tímto způsobem: nechť zvolí rovný nebažinatý pozemek, přístupný dobrým větrům, na němž se nachází pramen protékající skrze pozemky. V závislosti na pánově vůli nechť má pozemek rozlohu dvaceti jiter nebo více. Nechť se ohradí vhodně vysokými zdmi a nechť se na jeho severní straně vysází lesík z různých stromů, němž by mohla nalézt útočiště a úkryt divoká zvířata, která budou v zahradě umístěna.*

Na jižní straně nechť se udělá prostorný palác, v němž bude přebývat král či královna, když budou chtít uniknout vážným myšlenkám a občerstvit ducha radovánkami a veselím. Z této strany totiž bude (palác) v letním období skýtat zahradě stín a jeho okna budou otvírat výhled na příslušnou část zahrady, aniž by při tom byl na obtíž sluneční žár. V některé části této zahrady nechť se udělá výše zmíněná okrasná zahrádka, nechť se v ní také udělá rybník, kde se budou chovat různé druhy ryb. A do zahrady nechť se umístí zajíci, jeleni, králíci, srnci a podobná nedravá zvířata.

A na několika stromcích v blízkosti paláce nechť se udělá jakýsi dům mající střechu a stěny z hustě spletených větví, do nějž se umístí koroptve, bažanti, slavíci, kosi, stehlíci, konopky a jiné druhy zpěvného ptactva. Rady stromů v zahradě od paláce k lesíku nechť mají mezi sebou velkou vzdálenost, aby bylo možno z paláce snáze sledovat, co dělají zvířata umístěna v zahradě.

V též okrasné zahradě nechť se rovněž udělá palác s komnatami a místnostmi z pouhých stromů, v němž by se mohli král či královna zdržovat spolu s velmoži či dámami za nedeštivého počasí. Takový palác lze

snadno udělat následujícím způsobem: nechť se vyměří a vyznačí veškeré rozměry komnaty a ostatních místností a na místech stěn nechť se vysázejí ovocné stromy – je-li to tak žádoucí –, které snadno porostou, například třešně a jabloně, nebo, což je lepší, nechť se tam vysázejí vrby, břízy nebo jilmy, a nechť se jedná střiháním, jednak podpěrami, tyčemi a úvazky po dobu několika let zajistí jejich růst takovým způsobem, abych z nich vznikly stěny a střecha.

Rychleji a snáze je ovšem možno uvedený palác či dům udělat ze stavebního dříví, ze všech stran kolem něj vysázet vinnou révu a nechat celou stavbu porůst. Rovněž lze v okrasné zahradě zbudovat velké stany ze suchého stavebního dříví nebo z živých stromů a nechat je porůst révou. Velké potěšení dále přinese, udělají-li se na týchž stromech v okrasné zahradě podivuhodná a rozmanitá roubování, o nichž se pečlivý zahradník snadno dozví z toho, co se praví především ve druhé knize.

Mimoto je třeba vědět, že se veškeré druhy stromů a bylin v takové okrasné zahradě mají umístit tak, aby byl každý druh oddělen a odlišen od jiných, aby nevznikal dojem, že někomu něco schází. V takové okrasné zahradě nechť se ovšem král neoddává potěšení neustále, nýbrž nechť v ní odpočívá pouze občas, když učiní zadost vážným a nezbytným záležitostem, a nechť při tom vzdává chválu Bohu na výsostech, který je počátkem a příčinou veškerých dobrých a dovolených druhů potěšení. „ Tolik citace Piera de' Crescenza.

Těžko asi dnes odhadneme, jak se těmito popisům a návody blížíly či neblížíly zahrady strakonického hradu, ale jedno je jisté, že již ve čtrnáctém století se postupy zahradníků a účel, pro který se zahrady budovaly, moc nelišily od těch současných.

Vrátíme-li se však do Strakonic a přeskočíme několik století do druhé poloviny 18. Století, musíme zmínit jméno velkopřevora Václava Joachyma Čejku z Olbramovic, který založil v místech dnešní panské zahrady (západně za hradem) novou ovocnou zahradu a špýchar. S největší pravděpodobností se jednalo o užitkovou zahradu a ovocný sad. Tato zahrada je zobrazena na vedutě z 18. století. Jsou zde dobře čitelné pravoúhlé záhony lemované ovocnými stromy. Tato zahrada pak navazovala na ucelený komplex užitkových ploch a hospodářských budov velkopřevorského velkostatku, ke kterému patřily vedle panského dvora a špýcharu také sádky u Blatského rybníka. V roce 1802 byla popsána ještě zahrádka v hradním příkopu.

Mluvíme-li o zelených plochách patřících ke strakonickému hradu nemůžeme zapomenout ani na park vznikající před barokní rezidencí v prostoru Na Dubovci. Původně se jednalo o úzký příkop hradního opevnění. Místo dostává svou tvář až po roce 1715 po výstavbě zmíněné rezidence, kdy se objevují i první zahradní úpravy. Na nejstarších fotografiích z roku 1880 je dobře znatelné stromořadí lemující břeh, který tvořil základ budoucích sadů Na Dubovci. V roce 1925 došlo v prostoru Na Dubovci k umístění sousoší M. J. Husa a park byl městskou radou přejmenován na Husovo nábřeží. V roce 1927 městská rada rozhodla vytvořit na Husově nábřeží veřejný sad, který byl dokončen v roce 1929 a záštitu a péči nad ním převzal Rennerův okrašlovací spolek. V roce 1932 přichází záměr z regulací řeky Volyňky, což má i přímý vliv na Husovy sady. Celá regulace je dokončena v roce 1936, břeh je osázen rovněž stromořadím, nad které převzal péči opět okrašlovací spolek Renner.

Za velkopřevora Othenia hraběte Lihnowski-Werdenberga (1874–1887) došlo k vybudování přírodně krajinářského parku. Došlo k zavezení příkopů na jižní a západní straně hradu a v těchto místech ke zbudování zmíněného parku, jehož torza se s určitými úpravami zachovala sice v pozměněné podobě do dnešních dnů. K samotnému parku, patří i skleník, pařeniště, rybníček a řada květinových záhonů. Zbytky skleníku se našly i při celkové rekonstrukci hradu v roce 2007 a to v prostoru nově zřízeného parčíku mezi hradním příkopem a areálem letního kina. Je to doba osvětlení a lidé rádi o nedělích korzují, k čemuž ve Strakonických slouží i tento přírodně – krajinářský park, kde měšťané sedávají u piva a hrají kuželky. V roce 1905 jsou zde zřízeny tenisové kurty, které fungují až do druhé světové války.

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století došlo k velkému stavebnímu rozmachu Strakonic, který byl spojen s rozvojem průmyslové výroby. V roce 1924 odkoupila od velkopřevorského velkostatku Akciová společnost továren na fezy ve Strakonících pozemky s Blatským rybníkem a sádkami a zřídila zde tovární vlečnou kolej. Přírodně krajinářský park však již před tím v roce 1869 narušila císařská železnice a později v roce 1936 došlo z pohledu nejen zahradníka ke katastrofě. V tomto období došlo k největšímu zásahu do okolí hradu, které bylo nevratně poznamenáno. Došlo k zavezení velké části hradního příkopu, kde byly i zahrady a velké množství zeleně, z důvodu výstavby komunikace spojující Strakonice s obcí Pracejovice.

Tímto počinem přestal přírodně krajinářský park založený velkopřevorem Otheniem hrabětem Lihnowski-Werdenbergem, prakticky existovat.

Velkopřevorů přestali na strakonickém hradě sídlit již v 19. století a ve třicátých letech století dvacátého pak prodali hrad s přílehlými pozemky Rudolfovi Beranovi, Čeňku Prokopovi a Zdence Havránkové. Přičemž Rudolfovi Beranovi (předsedovi vlády v letech 1938–1939.) se přičítá největší zásluha na vybudování komunikace do Pracejovic, kde měl svůj statek.

Po roce 1948 dochází k velkému znárodnění, do kterého spadá i strakonický velkostatek a zůstatkové plochy původního přírodně krajinářského parku, včetně Panské zahrady jsou ve vlastnictví města Strakonice. S tímto areálem mělo město velké plány, které však nikdy nebyly realizovány. Došlo pouze k zmenšení Panské zahrady a to o areál letního kina, jehož správní a provozní budova rozhodně architektonicky nepřispěla k celkovému vzhledu středověkého hradu. Došlo pouze k drobným prořezávkám a k odstranění náletů akátu, ale jinak je celý prostor vyjma areálu letního kina nevyužíván a chátrá. Z počátku jsou některé plochy zeleně užívány jako privátní zahrady obyvatel bytů zřízených v prostorech hradu, ale postupně dochází k nekontrolovatelnému zarůstání ploch vegetací, kde se později přidávají i divoké skládky.

Ani park Na Dubovci není ušetřen velkým stavebním přeměnám, které postihly Strakonice v sedmdesátých letech. Je pravda, že ještě v roce 1962 došlo k rekonstrukci parku a byly vyměněny i lavičky, ale v roce 1970 došlo k radikálnímu zásahu, který navždy poznamenal nejen park Na Dubovci, ale celé historické centrum města. Jedná se o přemostění soutoku řeky Otavy a Volyňky. Došlo k odstranění dvou kovových secesních mostů, rozbourání celé řady domů, včetně historicky a architektonicky významných objektů, které nahradilo čtyřproudé přemostění obou řek, které po roce 1989 nese jméno Jana Palacha. Tento zásah měl samozřejmě i velký vliv na park Na Dubovci, který téměř zanikl. Sousolí Jana Husa bylo přestěhováno do Rennerových sadů a ze samotného parku zbyl nepatrný ostrůvek s památníkem padlých a několika stromy (jírovcí).

Boužel situace není lepší ani po roce 1989. V hradním příkopu sice byly vyhlášeny dva památné stromy dub a vrba, ale jinak se zde nic významného, co se zkvalitňování zelených ploch týče, zhruba po dobu 12 let, nedělo. Více, jak 15 let probíhají i restituční řízení okolo hradu a přílehlých nemovitostí. Mezitím hrad a jeho okolí dále chátrá.

Teprve na začátku nového tisíciletí po vyřešení vlastnických práv v areálu hradu, podalo město žádost o dotaci z Evropského programu Phare, který je určen na podporu turistické infrastruktury. Žádost byla akceptována. Vedle peněz z projektu Phare získaly Strakonice na rekonstrukci hradu ještě další dotaci ze strukturálních fondů SROP. Z těchto programů a za částečného přispění města pak došlo mimo jiné i k rekonstrukci venkovních a přílehlých ploch Strakonického hradu, které v minulosti tvořily nejcennější složku veřejné zeleně ve městě.

Na projekt rekonstrukce strakonického hradu posléze navázal i projekt rekonstrukce Velkého náměstí a přílehlých prostor, jehož naplnění se po získání dotačních peněz, v letošním roce začalo naplno realizovat. Tento projekt řeší nejen obnovu centrální části Strakonice, ale co je podstatné, spojuje historické centrum Strakonice opětovně s hradem, což vždy v minulosti bylo, ale v roce 1970, necitlivým přemostěním soutoku, bylo narušeno. Jedním z prvních kroků, který byl podniknut, bylo vybudování lávky přes řeku Otavu u Pětikolského jezu, jež o kus přiblížila hrad k centru města a ke strakonickému Podskalí.

Tyto počiny samozřejmě sebou nesou i úpravu, obnovu a zakládání nových zelených ploch. V prostorách hradu z části navazují na torza bývalého přírodně-krajinářského parku z 19. století.

Jako jedna z prvních ploch, která ukázala světu novou tvář, byl park Na Dubovci.

Bohužel muselo dojít ze zdravotně a provozně bezpečnostních důvodů k odstranění zbývajících šesti kusů jírovců, které zůstaly z původního stromořadí založeného ve dvacátých letech minulého století. Byly odstraněny i nevhodné výsadby konifer ze sedmdesátých a osmdesátých let dvacátého století. V konečné bilanci ze stávajících dřevin, které tvořily předpolí hradu, zůstaly všehovšudy 3 stromy, a to památná lípa vysazená v roce 1998 k výročí založení samostatného československého státu, která byla částečně poškozena vandaly a dva jehličnany přímo před vstupem do zámku, smrk omorika a borovice černá. Někdo může namítat proč zrovna tyto druhy, o jejichž vhodnosti a umístění by se dalo více než pochybovat. Odpověď je prostá. Byly to totiž jediné dřeviny, které byly alespoň trochu zdravé a nevytvářely si vzájemně konkurenční prostředí, popř. nijak zvlášť nebránily celkové koncepci a úpravám parku. Odborné veřejnosti nemusím navíc připomínat,

že rekonstrukce parku nespočívá v jeho celkové likvidaci, ale je to určité propojení starého s novým. Samozřejmě velkou roli sehrálo i veřejné mínění a vztah pamětníků k tomuto prostoru. I tyto faktory musí brát v úvahu zkušený správce veřejné zeleně. Při zpracování projektu se rozpoutala diskuse, zda jako kosterní dřevinu nového předpolí hradu nepoužít některý z kultivarů místních dubů, jelikož prostor nese jméno Na Dubovci. Tuto myšlenku jsme však zavrhli, jelikož jsme se chtěli rekonstrukcí přiblížit původnímu pojetí prostoru, který je posledních šedesát let vnímán hlavně jako pietní místo spojené s oběťmi světových válek a květnovými oslavami. A jírovec maďal, v současné době díky klíněnce jírovcové téměř opomíjená dřevina, se do tohoto prostoru více než hodí. Bylo vysazeno šest stromů, které se nechají v tomto počtu poměrně dobře ošetřovat proti zmíněnému škůdci. Navíc jejich vitalitu zdatně podpořila i automaticky řízená závlaha, která byla poprvé ve Strakonících instalována zrovna v tomto parku. Došlo i k samotným úpravám pomníku padlých, jehož okolí bylo osázeno záhony s trvalkovými a letničkovými záhony. Záda pomníku kryje živá stěna ze stříhaného tisu, jež nahradila nevhodné a přerostlé zeravy, v kterých se celý památník ztrácel. Lípa republiky byla díky odborníkům arboristické firmy Arbonet zachráněna a byl jí po letech opět zapěstován nový terminál, který poškodili vandalové.

Po obnově předpolí hradu v roce 2007 jsme se zaměřili na vybudování zámecké (hradní) zahrady, která vznikla pravděpodobně v místech původní zahrady zelinářské a v místech, kde se nacházelo zázemí bývalého přírodně krajinářského parku. Jedná se o velice atraktivní prostor, který leží přímo nad západní částí hradního příkopu. Jeho atraktivita se ukázala až po provedení radikální probírky náletových dřevin, jelikož tento prostor po ukončení funkce zahrady postupně zarostl vzrostlými stromy s bujným keřovým porostem, který byl téměř neprůchodný. Navíc postupem času se stal útočištěm lidí bez domova a narkomanů o čemž svědčily i nálezy při zahájené revitalizaci. Je to místo, z kterého se nabízí jeden z nejhezčích pohledů na strakonický hrad. Tudíž i při zpracování samotného projektu, který byl konzultován s pracovníky památkové péče, byl dán jasný cíl: vytvořit jednoduchý prostor který odcloní správní budovu letního kina a naopak otevře pohled na hrad s dostatečným množstvím laviček. Největší problém však nastal již v samotném úvodu zahájení prací. Bylo velmi obtížné vybrat z náletových dřevin několik jedinců, kteří budou tvořit alespoň dočasnou kosterní zeleň nově vznikajícího parku. Jednalo se převážně o vícekmenné, kořenové výmladky a různě jednostranně obrostlé či neobrostlé jedince. Nakonec se podařilo část takových stromů zachovat a ošetřit a dodnes tvoří základ nového parku. V jejich blízkosti však byly v některých případech vysazeny i stromy nové, které v budoucnu ponechané dřeviny nahradí. Jedná se převážně o dřeviny s krátkodobou perspektivou dalšího setrvání v lokalitě.

Velký zásah byl rovněž proveden i do náletových dřevin stojících ve svahu mezi nově vznikajícím parkem a hradním příkopem, které bránily výhledu na hrad, přičemž jejich sadovnická hodnota byla minimální, jelikož se téměř ve všech případech jednalo o pravidelně odřezávané kořenové výmladky. Bylo ponecháno několik vzrostlých stromů na okrajích svahu, které měli „zarámovat obraz strakonického hradu“. Bohužel postupem času se u některých projeví příznaky korunní spály, u jiných zase zafungovala absence reakčního dřeva, díky předchozímu hustému zápoji porostu. Z tohoto důvodu byly v západním svahu hradního příkopu odstraněny postupně veškeré zbylé náletové dřeviny.

Samotný park nad hradním příkopem je nepravidelného obdélníkového tvaru. Cestní síť je po dohodě s pracovníky památkové péče tvořena mlatovými povrchy a vytváří ovál přefatý na kratší straně ještě jednou příčnou stezkou, které se ve středu parku rozšiřuje v kruhové posezení okolo úzkokorunného jinanu dvouložného s podsadbou stínomilných trvalek. Za zmínku ještě stojí červenolistý buk (*Fagus sylvatica*, *Rieversii*), liliovník (*Liriodendron tulipifera*) a stromořadí z javoru mléče, které odděluje správní budovu letního kina od samotného parku.

Obvodový plášť parku pak tvoří listnaté i stálezelené keře a trvalky. V dalším roce po rekonstrukci byly vysázeny i cibuloviny, které byly ještě doplněny v roce letošním.

K atraktivitě parku ještě přispívá střešní zahrada osázená růžemi, trvalkami a skalničkami ve šterkovém poli, která je dobře viditelná z hradní věže Rumpálu.

Společně s budováním této zahrady byla zahájena i výstavba hradního Safari přímo v příkopu strakonického hradu. Došlo k výstavbě dvou přístřešků pro zvířata, k vyrovnání dna hradního příkopu a byla zde rovněž vybudována i vrtaná studna, která zásobuje závlahový systém. V příkopu se bohužel nacházejí nejcennější dřeviny z celého hradního areálu a bylo nutné přistoupit k jejich zabezpečení, aby mohli dobře prosperovat v nově založené minizoologické zahradě. Mimo památného dubu a vrby, o kterých už jsem se

zmínil v předchozích odstavcích, je v příkopu u západní brány velice cenná skupina vzrostlých dřevin, které je v tuto chvíli nutné zabezpečit proti poškození zvířaty z Hradního safari.

V letošním roce byl osázen i svah v hradním příkopu pokrývnými dřevinami, ze kterých vystupují keřové formy jabloní a střemchy. Svah rovněž byl opatřen závlahovým systémem.

Společně s vybudováním parku u hradu došlo i k ozelenění okolních ploch, parkovišť a areálu letního kina, kde byly v hojné míře využity mimo jiné popínavé dřeviny, které z velké části zakryly masivní betonové zdi. Rovněž došlo díky nové lávce přes řeku Otavu k propojení zelených ploch se strakonickým Podskalím.

Těmito postupnými kroky dostává zezeň u strakonického hradu zase svou přívětivou tvář, kterou jsme po léta vídali jen na dobových pohlednicích. Jediným bolestivým místem je v tuto chvíli zbytek původní Panské zahrady za letním kinem s celou řadou provozně nebezpečných stromů, které ještě na svůj čas čekají. V tuto chvíli město Strakonice projednává alespoň nejnnutnější zásahy s majitelem této zahrady, aby zde mohly být pořádány tradiční kulturní akce.

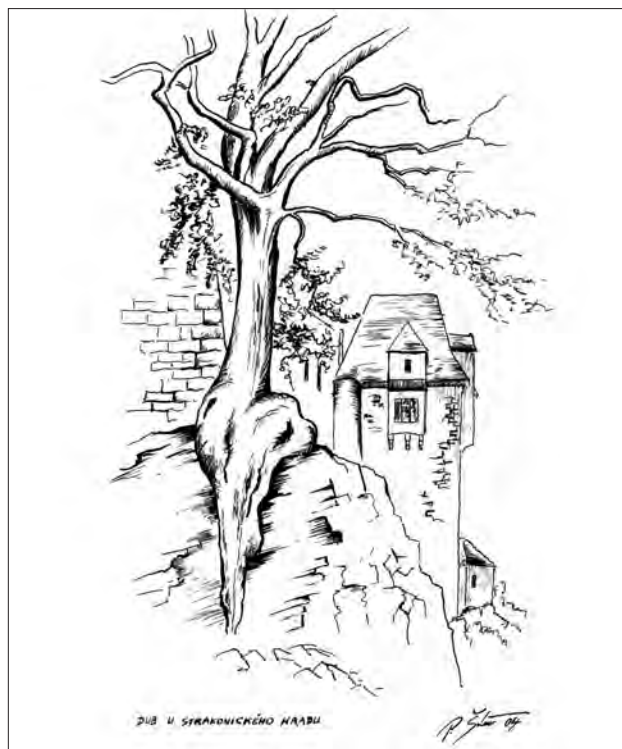
Celé místo se díky těmto úpravám stává vyhledávanou destinací nejen pro turisty, ale i občany Strakonic, kteří neměli pádný důvod do těchto míst po léta chodit. Po provedených revitalizacích rekreačních ploch a po ložském otevření nové lávky, místa u hradu opět častěji navštěvují. Rovněž se stalo pravidlem, že novomanželské páry, které uzavrou svůj sňatek v nedaleké obřadní síni, zvětší svůj slavný den v parku u hradu plného květů a s krásným výhledem na samotný hrad.

Přijďte se podívat i vy.

Použitá literatura

JAKUB ŠIMEK: Zahradní umění Piera de Crescenzi – 2007.

ING. ARCH. JIŘÍ KUPKA: Strakonice, kapitoly ze života města – vlastivědný sborník.

**Dub u hradu ve Strakonících, památný strom.
Kresba Pave Štěrba.**

Kontakt

Ing. Jaroslav Brůžek

Městský úřad Strakonice, odbor životního prostředí

TAKÉ STROMY MOHOU ŽÍT „ŽIVOT PO ŽIVOTĚ“ ANEB OD ŽIŽKY K SVATÉMU FLORIÁNOVI

Ing. Miroslav Šobr
MěÚ Strakonice, odbor ŽP

Stromy umírají ve stoje. Název známé divadelní hry i skutečnost, kterou musíme přijmout tak jak přichází, protože takový je zkrátka života běh...

Těm nejvýznamnějším, které jsme vyhlásili za památné, dovedeme řádnou péčí prodloužit život, po neblahých zkušenostech se mnohem více staráme o stromy v městských parcích, stromořadích a všude tam, kde se pohybují lidé.

Ostatní jsou v rukou matky přírody...

Počasí, škůdci, choroby ...

Mnohdy odcházejí a umírají stromy krásných mohutných kmenů. Můj krátký příspěvek ukazuje na dvou příkladech, že nemusí odejít v podobě trámových krovů nebo ještě nedůstojněji jako palivové dříví, ale mohou se vynořit v nové dimenzi duchovního života.

A dále již nechám vyprávět obrázky ...

Poznámka: Obrázky nejsou uvedeny ve sborníku, byly promítnuty při přednášce. Obrazová příloha je k dispozici u autora.

REVITALIZACE HISTORICKÝCH ALEJÍ. JAK NA TO?

Ing. Ondřej Keclík, Ing. Jiří Konfršt
Arbores, Písek

Problematika revitalizace historických alejí je poměrně obsáhlým a složitým tématem. Příspěvek se proto zaměří pouze na nejdůležitější aspekty této problematiky, které bude demonstrovat na konkrétním příkladu. Jako modelový objekt byl zvolen projekt „Revitalizace aleje ke kostelu sv. Jana Křtitele v Radomyšlí“.

Úspěšná **realizace revitalizačních opatření** je až posledním článkem často zdouhavého a administrativně náročného procesu. Vlastní realizaci předchází **předprojektová příprava, projekt revitalizace a zajištění finančních prostředků a administrace projektu**.

Předprojektová příprava

Cílem této fáze je jasné formulování záměrů vlastníka (případně investora), vyjádření dalších osob dotčených plánovanou revitalizací a získání stanoviska příslušných orgánů státní správy k záměrům vlastníka. Protože může docházet ke střetům záměrů vlastníka a požadavkům orgánů státní správy, zejména Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (dále jen AOPK) a Národního památkového ústavu (dále jen NPÚ), je výhodné zjistit tyto požadavky předem a vytvořit tak jasná rámcová pravidla pro tvorbu projektové dokumentace.

Záměrem vlastníka je zpravidla snaha o dlouhodobé udržení stromů na daném stanovišti za současného zajištění jejich provozní bezpečnosti. Tohoto cíle můžeme dosáhnout souborem komplexních činností zahrnujícím zejména řez stromů a konzervační opatření, popřípadě odstranění stromů a náhradní výsadbu.

Vyjádřením dalších dotčených osob je myšleno zejména stanovisko správců sítí (nové a náhradní výsadby versus ochranná pásma sítí), souhlas vlastníků sousedních pozemků se vstupem na tyto pozemky nebo souhlas s pronájmem části aleje, která není ve vlastnictví investora. V naposledy uvedeném případě je nutné pronajmout si pozemky nejen na dobu realizace projektu, ale i na dobu tzv. udržitelnosti projektu, což je v případě financování akce z Operačního programu Životní prostředí (dále jen POŽP) alespoň pět let.

Stanovisky orgánů státní správy a samosprávy jsou například odborné posudky AOPK (dendrologický, entomologický nebo ornitologický), vyjádření a závazná stanoviska NPÚ (v případě, že je alej součástí kulturní památky nebo je sama prohlášena za kulturní památku, je toto stanovisko nezbytné), rozhodnutí o případném povolení ke kácení dřevin rostoucích mimo les, závazné stanovisko k zásahům do významného krajinného prvku (dále jen VKP), povolení výjimky k zásahu do biotopu zvláště chráněných druhů a podobně.

Není-li alej chráněna z hlediska památkové péče či z hlediska ochrany přírody a krajiny, lze do této fáze procesu revitalizace zařadit i návrh na prohlášení za kulturní památku (rozhodnutí vydává Ministerstvo kultury České republiky) či žádost o registraci VKP (rozhodnutí vydává příslušný orgán ochrany přírody a krajiny – odbor životního prostředí a VLHZ obce s rozšířenou působností).

Projekt revitalizace

Na základě informací získaných při předprojektové přípravě lze přistoupit k vlastní projekční činnosti. Projekt revitalizace musí vycházet ze záměrů vlastníka a zároveň být v souladu s doporučeními či závaznými stanovisky příslušných orgánů státní správy, případně s dohodami uzavřenými s dalšími osobami.

Navrhovaná revitalizační opatření by měla vést ke zlepšení zdravotního stavu a provozní bezpečnosti jednotlivých stromů. Dále by měla zajistit pokud možno dlouhodobou perspektivu aleje jako celku a v neposlední řadě i pozitivně ovlivnit plnění požadovaných funkcí aleje na konkrétním stanovišti. Jedná se o řadu funkcí, například o funkci

- kulturní – aleje působí jako významný kompoziční a krajinnotvorný prvek, uchovávají kulturní charakter krajiny, utvářejí obraz krajiny
- izolační – snižují prašnost a hluchost, vytváří optickou bariéru
- rekreační a naučnou
- biologickou – vytváří biotopy, posiluje ekologické vazby v kulturní, často bezlesé krajině, zvyšuje biodiverzitu

a další.

Pro výběr optimálních opatření je třeba zjistit současný stav stromořadí, seznámit se s hustotou provozu v aleji (jak vozidel tak pěších) a určit míru rizika, kterou jednotlivé stromy představují pro své okolí. Na druhou stranu je důležité posoudit i rizika, která hrozí stromům z jejich bezprostředního okolí (provádění stavebních prací, neodborné zásahy ze strany správců sítí a komunikací, zemědělská činnost – pastva hospodářských zvířat, stavba ohradníků, chemické postřiky, orba v těsné blízkosti stromů). Některá z výše uvedených rizik můžeme totiž minimalizovat vhodně provedenými opatřeními.

Revitalizační opatření zvolená v projektu by měla být efektivní a přitom ekonomicky únosná. V případě drahých konzervačních opatření je vždy třeba posoudit, zda zachování stromu takřikajíc „za každou cenu“ je opravdu smysluplné. Takto nákladná opatření je vhodné provádět pouze v případě nejhodnotnějších jedinců, například památných stromů, jedinců unikátních z dendrologického hlediska a podobně.

Při oceňování jednotlivých revitalizačních opatření je možné vycházet z ceníků stavebních prací, z nákladů obvyklých opatření (vydává AOPK) či ze zkušeností projektanta. Ocenění jednotlivých opatření je vhodné provádět zvláště pro každý jednotlivý strom, nejlépe do inventarizační tabulky, kde je zároveň s cenou popsán i způsob ošetření. Další možností je rozdělení stromů do několika tříd podle náročnosti ošetření a stanovení jednotné ceny pro každou třídu. V případě náhradních výsadeb či dosadeb je nutné vytvořit podrobný položkový rozpočet.

Hlavní revitalizační opatření jsou:

- řez stromů – zdravotní, bezpečnostní, redukční, případně výchovný
- konzervační ošetření – instalace bezpečnostních vazeb, ošetření mechanických poranění, sanace dutin
- kácení stromů – likvidační řez
- náhradní výsadby a dosadby

Zajištění finančních prostředků a administrace projektu

Jedná se o velmi důležitou, ne-li přímo klíčovou fázi procesu revitalizace. Celkové náklady na revitalizaci historických alejí se často pohybují v řádech statisíců či milionů korun. Zejména pro menší obce a mnohé soukromé vlastníky je realizace takových projektů bez poskytnutí podpory ve formě dotací nemyslitelná.

V současné době se jako nejlepší řešení jeví žádost o dotaci z OPŽP, Prioritní osa 6 – Zlepšování stavu přírody a krajiny, Oblast podpory 6.3 – Obnova krajinných struktur a Oblast podpory 6.5 – Podpora regenerace urbanizované krajiny.

Výhodou je možnost získání dotace do výše 90% (reálně 75%) z celkových způsobilých výdajů projektu a možnost kofinancování z krajských rozpočtů. K uznatelným nákladům patří kromě vlastní revitalizace například náklady na pořízení projektové dokumentace, uspořádání výběrového řízení, autorský a technický dozor, zpracování žádosti do OPŽP nebo na zajištění propagace.

Naproti tomu je zde velká administrativní zátěž a časté změny pravidel, často bohužel i v průběhu jednotlivých výzev.

Předpokladem pro úspěšné vyřízení žádosti je kvalitní projekt a dobře připravená žádost. Vzhledem k výše zmíněné administrativní náročnosti lze využít služeb firem či fyzických osob specializovaných na danou problematiku.

Administrace projektu v případě úspěšně podané žádosti o dotaci představuje například vypsání výběrového řízení na dodavatele prací, smlouvu se SFŽP, s dodavatelem prací, autorským a technickým dozorem, podávání průběžných monitorovacích zpráv a podobně.

Doba od podání žádosti do zahájení prací je zhruba jeden rok.

Realizace revitalizačních opatření

Vlastní realizace projektu je uvedena níže na příkladu „Revitalizace aleje ke kostelu sv. Jana Křtitele v Radomyšli“. Obecně lze zdůraznit několik následujících bodů:

- pečlivý výběr realizační firmy – ne vždy je nejnižší cena tím nejlepším měřítkem
- autorský a technický dozor – nepodceňovat jeho funkci
- změny v projektu – pracujeme s živým materiálem, může dojít ke změnám zdravotního stavu atd.
- sadební materiál – zajistit odpovídající sadební materiál, ověřit původ
- dokumentace z průběhu realizace – zápisy z kontrol, stavební deník, fotodokumentace

Zajištěním úspěšné realizace se vyhneme problémům do budoucna, a to jak technickým – revitalizace nepřinesla očekávaný výsledek, tak administrativním a finančním – např. vrácení dotace.

Revitalizace aleje ke kostelu sv. Jana Křtitele v Radomyšli

Realizace výše uvedeného projektu proběhla v letech 2009 až 2010 a v současné době probíhá předávání díla investorovi, jímž je Městys Radomyšl.

Stručný popis objektu

Jedná se o převážně lipové stromořadí vedoucí z Radomyšle směrem na východ ke kostelu sv. Jana Křtitele (nadmořská výška cca 490 m) a pokračuje dál k lesu. Celková délka aleje je 800 metrů. Alej se nachází na hřebenu kopce, kde vytváří významný pohledový prvek. Alejí prochází křížová cesta se čtrnácti barokními kapličkami, která je prohlášena kulturní památkou.

V západní části aleje se nachází několik původních lip vysazených v roce 1764, tedy 246 let starých. Ostatní lípy jsou ve věku kolem 40 let. Ve středním úseku této části stromořadí se na jižní straně silnice nacházelo 16 tnovníků akátů, přibližně dvě třetiny byly v havarijním stavu. Další tři akáty odumřeli v roce 2008.

Ve východní, kratší, části aleje se nacházejí lípy přibližně 190 let staré a několik lip mladších, pravděpodobně z výmladků. Většina starých lip byla v době před asi 50–60 lety radikálně sesazena na pět až šest metrů. Postupně vytvořily sekundární koruny s velmi špatnou stabilitou. Dvě z nich byly vyvráceny v roce 2007 orkánem Kyrill.

V roce 2008 bylo pro alej vydáno rozhodnutí o registraci VKP.

Popis regeneračních opatření

Celkové náklady revitalizace jsou 1.241.820,- Kč. Projekt je spolufinancován Evropskou unií – Fondem soudržnosti (1.020.654,- Kč) a Státním fondem životního prostředí v rámci Operačního programu Životní prostředí (60.038,- Kč).

V aleji bylo ošetřeno 14 stromů výchovným řezem, 113 stromů zdravotním nebo redukčním řezem, případně jejich kombinací. Na lípu č. 1 před kostelem byla nainstalována pevná podkladnicová bezpečnostní vazba. Na sedm stromů bylo dále nainstalováno 12 pružných bezpečnostních vazeb.

Při ošetření byla použita jednak stromolezecká technika práce z lana, jednak vysokozdvížná plošina s maximální pracovní výškou 22 m.

Z důvodů havarijního stavu dřeviny nebo z pěstebních důvodů (nevhodná či neperspektivní dřevina) bylo pokáceno dvacet stromů – šestnáct trnovníků akátů – *Robinia pseudoacacia* a čtyři lípy srdčité – *Tilia cordata*.

Veškerá dřevní hmota byla zpracována na štěpku. Pařezy byly vytrhány nebo odstraněny frézováním.

Do stávajících či nově vzniklých mezer bylo vysázeno 31 kusů lípy velkolisté – ***Tilia platyphyllos*** s obvodem kmínku 12–14 cm se zemním balem. Stromy byly vysázeny do jam s padesáti procentní výměnou půdy, upevněny ke třem kůlům, přihnojeny, zality a jejich kmeny byly obaleny jutou. Povýsadbová péče (zálivka, odplevelení, přihnojení) bude probíhat po dobu minimálně dvou let.

Alej se bude v budoucnu postupně obnovovat, za vykácené jedince bude provedena náhradní výsadba. Alej je nyní čistě lipová.

Zdravotní nebo bezpečnostní řez bude třeba do deseti let zopakovat, i když pravděpodobně v podstatně menším rozsahu. Stejně tak by do deseti let mělo dojít k výměně bezpečnostních vazeb.

V průběhu realizace revitalizačních opatření došlo ke zhoršení zdravotního stavu lípy č. 1 před kostelem, která pravděpodobně začíná odumírat. Strom je třeba kontrolovat zejména z hlediska provozní bezpečnosti. Lípa č. 106 u hřbitova byla v roce 2008 pravděpodobně úmyslně poškozena herbicidním přípravkem (snad Roundup) a došlo k proschnutí cca 40% koruny. Strom byl částečně ošetřen v roce 2009 a opakovaně v roce letošním, kdy jeví známky mírného zlepšení.

Výsledek revitalizace byl kladně hodnocen jak pracovníky AOPK, tak NPÚ. Závěrečné hodnocení ze strany SFŽP proběhne v roce 2011.

Kontakt

Ing. Ondřej Keclík
Písek, Arbores
776 851 998
keclik@arbores.cz

DOBŘÍŠ A STROMY

Marie Hrušková
spisovatelka

Stromy mají na vzniku Dobříše svůj podíl... Nadsázka? Ne však vzdálená skutečnosti. Nebýt zdejších lesů, proč by český král Jan Lucemburský zde nechal postavit původně lovecký hrádek Vargač? A jak by se stal pro dobříšský hrad a jeho podhradí významným rok 1367, kdy sem Karel IV. přenesl z Kamýku úřad nejvyššího lovčího království Českého? To kvůli lesům a jejich bohatství tu zřídil přední zemský úřad lesní a jmenoval dobříšského purkrabího Ctibora Tlama z Fuchskerka nejvyšším lovčím království. Královský hrad Dobříš (přestavěný už z dřevěného hrádku na kamenný) spolu s hradem Karlštejnem udržoval královskou moc v Podbrdí. Karel IV. sem často jezdil na rušné hony medvědů, rysů, vlků, vysoké i černé zvěře. Dokonce se tu roku 1371 zotavoval po nemoci.

Nadšen zdejšími hvozdy byl i král Václav IV., ten prokazatelně pobýval na Dobříši třikrát. V husitských bouřích význam hradu Dobříše poklesl, král Zikmund pak dal přeložit lovčí úřad do Žebráku.

Chceme-li být historicky ještě přesnější, pak vezměme na pomoc archeologii. Ještě před rokem 1252, kdy je potvrzena první písemná zpráva o Dobříši, bývalo v místech, kde je nyní myslivna Obora, opevněné slovan-
ské hradiště, a to již za doby prvních Přemyslovců.

Před sedmdesáti lety historik L. Kopáček uvedl v časopise *Od stříbrných hor*, že „...hradiště Dvorce, také Na valech zvané, ležící u myslivny Obory na sever od Dobříše, je podoby téměř kruhové, v průměru 85 až 97 metrů, obklopen hliněnými valy 12–21 metrů širokými a 2–3 metry vysokými a pak příkopem 5–13 metrů širokým, plněným vodou z lesního potůčku.“ V knížce *Toulání po Brdech* spisovatel Čáka upřesňuje, že před první světovou válkou tu zdejší lesák vykopal denáry z doby vlády bratra knížete Václava Boleslava I. (vládl v letech 929–967).

Dnes toto nenápadné historické místo připomíná pod korunami stromů prokopaný vjezd do jakéhosi kruhového prostoru ohraničeného narušenými, už málo zřetelnými valy, pod jejichž vnější stranou se leskne vodní hladina. Stromy všude okolo zůstávají i pro nás působivým doprovodem.

Vraťme se však zpět do města a k jeho historii. Husitské vojsko roku 1421 vypálilo dobříšský hrad a osadu v podhradí, nová obydlí – tedy novou Dobříš – lidé stavěli dál od hradu. Tvar Mírového náměstí i směry výpado-
vých silnic dodnes odpovídají původnímu historickému vzhledu.

Královským majetkem přestala být Dobříš natrvalo za třicetileté války. Císař Ferdinand II. potřeboval mnoho peněz na udržování vojska, a proto v roce 1630 dobříšské panství prodal císařskému radovi a nejvyššímu lovčímu Brunovi Mannsfeldovi. Přitom však vyhradil sobě, svým dědicům a příštím českým králům právo lovit v dobříšských lesích „černou a červenou“ zvěř, což bylo zaneseno do Zemských desek. (Zajímavostí je, že toto právo bylo zrušeno až v roce 1927).

Rozhodnutí přenést panské sídlo ze strohého a chladného gotického Vargače do vlídnějších prostor padlo na konci 16. století. Doba renesance sebou přinesla touhu po příjemnostech života, tedy i po pohodlnějším bydlení. Později se ukázala další nutnost – požár roku 1720 postihl spolu s městem i převážně ze dřeva postavené panské sídlo.

Reprezentační mannsfeldovský zámek vznikl v polovině 18. století podle návrhu francouzského architekta Julese Roberta de Cotte. Dokončen byl roku 1765, a to v podstatě v té podobě, která se dochovala dodnes. Spolu se zámkem byla vytvořena francouzská zahrada, na počátku 19. století i anglický park (dokončen 1815, postupně rozšiřován a doplňován). Anglický park plní dodnes funkci, pro kterou vznikl: nabízí procházky pod korunami stromů, z nichž některé už byly součástí původní bažantnice, těší zajímavými pohledy.

Stožec.

Ing. Jerome Colloredo–Mansfeld, který zdědil panství po smrti svého strýce, povoluje i nadále do anglického parku volný přístup.

Zajímáme se o památné stromy patřící k nemovitým památkám – v Dobříši můžeme sledovat vedle sebe příklad dvou přístupů. Ke vchodu do anglické části parku nás přivedou aleje. Alej vedoucí od státní silnice podél zámecké zdi je součástí zámeckého majetku, lípy nalevo od vstupu do parku jsou součástí chráněné aleje v lipkách a patří městu. Na základě konzultací (např. s pracovníky AOPK v Praze) bylo rozhodnuto o odborném restaurování lip v této aleji, několik uschlých stromů bude nahrazeno, ostatní prořezány a ošetřeny.. Zámecká alej na rozhodnutí zatím čeká, zvažuje se, jak postupovat, protože zdravotní stav většiny stromů je vlivem nedobré péče v druhé polovině minulého století špatný. Je zájem veřejnosti, aby byly zachovány a ochráněny alespoň dvě nejstarší lípy, pokud by bylo rozhodnuto o výměně celé aleje.

Spolupráce města se správou colloredo-mansfeldovského panství je na dobré úrovni a to je důležitá okolnost. Proto například mohl být nedávno vyhlášen za památný dub rostoucí na „panském“ pozemku u tzv. Staré fabriky. Je největší ze skupiny stromů u chátrající budovy, kde na počátku 19. stol. byla výroba cukru z mízy javorových stromů, která patřivala majitelům panství a kde našli obživu mnozí zdejší obyvatelé.

Odlišným příkladem je osud stromu, který není vyhlášen za památný, a přece se památným stal už tím, kde roste a co svou existencí připomíná. Na židovském hřbitově, kde byl první náhrobek postaven už roku 1650, našlo místo posledního odpočinku skoro 900 lidí. Židovská obec v Dobříši bývala početná a vlivná. Nynější hřbitov je sotva polovinou dřívější rozlohy a náhodně vyrostlý dub je jediným důstojným svědkem smutných osudů dobříšských Židů, z nichž se po transportu do Terezína v srpnu 1942 nikdo nevrátil.(Hřbitov je pod správou pražské židovské obce).

Stromy prohlášené za památné na sebe strhávají pozornost mezi všemi zelenými korunami, které nás obklopují. Prostřednictvím jejich výjimečnosti můžeme upozorňovat na existenci a potřeby těch „méně nápadných“.

Vždyť kromě krásy a užitečnosti stromy, většinou věkem převyšující náš zdejší život, mohou dávat jistotu sounáležitosti mezi generacemi našich předků, námi a těmi, kteří přijdou po nás. Jednotlivé stromy – a tím výrazněji to platí o lesích. Dobříšské lesy, i když dnes mají jiné složení, než mívaly v minulosti, svou krásou, vlídností i užitečností zůstávají nejpřitažlivějším lákadlem pro návštěvníky a láskou, někdy ne zcela uvědomělou, pro místní. A to není málo...

„Přes všechny nepřízně osudu, ať působené chybnými nápady mocipánů, nebo živelnými kalamitami či změnami klimatickými, podařilo se mnoha generacím lesníků s pomocí Matky přírody uchovat lesy v neztenčené míře, lesy druhově pestré, hostící ve svém nitru plejády rostlin a živočichů, přitom však lesy dávající člověku nemalý užitek a poskytující živobytí mnoha a mnoha lidem, jejichž osud je s lesem spojený.

Ona totiž žádná móda, žádná máníe a politické tlaky lesům nesvědčí. Tak jako máníe smrková a honba za rychlým ziskem přinesla lesním hospodářům mnohá zklamání, tak i současná máníe rádoby odborníků zatracující vše mimo listnaté pralesy a znevažující hospodářské přínosy lesa, stejně jako diletantismus opovrhující umem a staletými zkušenostmi lesníků, kteří dokázali nejen na Dobříšsku uchovat nádherné, pestré a bohaté lesy navzdory všem protivenstvím – nemůže přinášet nic dobrého.” – (Zdeněk Mařík „Stromy nás povedou Dobříš a okolím“ str. 114).

Ilustrační foto.

Kontakt

PhDr. Marie Hrušková
spisovatelka

LESY, LESNÍCI, PAMÁTNÉ STROMY A HISTORICKÉ SOUVISLOSTI

Ing. Pavel Kyzlík
předseda pobočky Dendrologická ČLS

Stromy v krajině doprovázely drobné památky, např. kříže a kapličky. Základní ochranou stromu bylo umístění svatého obrázku či kříže např. v místě tragické události – takový strom nebyl nikdy pokácen naopak po jeho zániku byla památka přenesena na nejbližší velký strom (jako příklad památná jedle Veroniky Lahrové v Jizerských horách – původně byla na buku). Zvláštní jsou však stromy hraniční. Od středověku byly v lesních komplexech vybírány nejmohutnější až nápadné stromy a ty pak byly označovány vysekáváním značek, záseků, křížů, šibenic, šípů, letopočtu apod. Nejstarším známým hraničním stromem byl v roce 1361 na panství Pluhů z Rabštejna. Dobové hraniční právo pak upravoval spis z roku 1601 „O mezích, hranicích, soudu a o rozepří“. V nejstarších lesnických mapách, graficky krásně zpracovaných, jsou stromy hraniční zaznamenány. Dodnes dožívá hraniční košatý buk na Brdech (Teslíny) s obvodem 602 cm, stáří 350 let, který ohraničoval majetek probožství benediktinů.

První zcela český lesnický spolek Jednota českých lesníků zemí koruny České založený v roce 1907 mj. formuloval pět základních principů lesní estetiky (časopis Háj č. 7/1907) z nich jeden dal ideový základ pro ochranu všech významných stromů: Jednotlivé staré stromy buďtež šetřeny a spíše jim buď hledeno; važme si jich a to netoliko v lese, ale a to hlavně v osadách a poblíže osad.

Mimořádnou zásluhu má lesník a spisovatel Jan Evangelista Chadt-Ševětínský (1860–1925), který v roce 1908 publikoval spis Staré památné stromy v zemích českých, druhé kompletnější vydání je z roku 1913. To byly po Německu první knihy v Evropě o významných stromech. Štafetu po něm drželo mnoho lesníků později i ochránců přírody. Dnes je celá dokumentace o všech památných stromech na AOPK a je evidováno asi 5 tis. položek a tyto stromy chrání zákon. Asi 20 % z toho je stromů lesních.

Kácení stromů mimo les je upraveno zákonem O ochraně přírody a krajiny, ale lesní stromy i významné chráněny nejsou. K tomu iniciovala pobočka dendrologická ČLS v roce 2003 GŘ LČR a o rok později i VLS bylo provedeno rozsáhlé šetření a nalezeno asi 600 mimořádných jedinců z nichž některé se zařadili mezi největší v ČR (např. Sychravův smrk u Kladské je nyní největší 490 cm obvodu kmene, výška 57 m, 380 let). Obě organizace si svých stromů hledí, stromy jsou označeny zvláštními tabulkami a některé přebírá i AOPK k vyhlášení za památné. V časopise VLS byly jejich stromy publikovány.

Přínosem estetickým i praktickým jsou lesní aleje, v oborách z plodonosných dřevin dubu a maďalu, jinde z javorů, buků, jasanů, bříz, akátů či dokonce z platanů (Strážnice). Příkladem oborní aleje je třiceti dubová alej ve starobylé oboře Vřísek na Českolipsku, kde největší dub má obvod 820 cm.

Často jsou lesní aleje tvořeny modřínou (Dobříšsko, Křivoklátsko) i modřín potřebuje pro svoji korunu prostor a zároveň jako opadavý umožňuje přístup jarnímu slunci, na cestách dříve mizel sníh a rychleji vysychaly. Největší bohatost alejí má obora Náměšř nad Oslavou a její širší okolí. Snad nejkrásnější je klenová alej (164 stromů) z Herálce k hájovně Brušovec na Vysočině. Na Třeboňsku je velmi známá prastará dubová alej na pravé hrázi Nové řeky.

Je zajímavé a trochu smutné, že u jedlí a smrků se za uplynulých 150 let rozměry největších jedinců stále snižují. Např. jedle pokácená v roce 1858 obvod 795 cm, po ní jedle u Příbrami 628 m, pak jedle Královna v Železných horách 540 cm, dnes Vopařilova jedle na Svitavsku 460 cm.

Zvláštní zásluhu a podíl na vyhlášených památných douglaskách mají lesníci protože po jejich introdukci v roce 1842 byli zvědaví na avizovanou rychlost růstu. Téměř všechny velké douglasky rostou u hájoven či loveckých zámečků. Když v Zákupích uzavíral Ferdinand d'Este nerovný sňatek nepovolila mu Vídeň stafáž armády, sezval tedy z okolí všechny uniformované lesníky a každý potom dostal sazenici douglasky na památku. Jedna z nich stále roste u bývalé hájovny v Provodíně na Českolipsku.

ČLS-DD každý rok 2–3 krát pořádá pasování stromu (podmínkou je, že před tím nebyl vyhlášen za památný). V roce 2009, tak byla pasována dubová alej Jana Vrby pod Čerchovem (městské lesy Domažlice) k výročí 120 let narození spisovatele. Asi 250 účastníků vč. z německé strany poslouchalo dudáckou kapelu a prošlo alejí z dávno zaniklé obce k státní hranici. Také pasování Mlynářského dubu u Ronova nad Doubravou bylo spojeno s koncertem a recitací. V roce 2008 byl mj. pasován pyramidální dub v zámeckém parku ve Štětkně při příležitosti vzpomínkových slavností Karla Klostermanna a také javor mléč v Újezdci u Bělčic pojmenovaný podle bělčického rodáka Ladislava Stehlíka autora Země zamyšlené k výročí 100 let od narození. V květnu 2010 za účasti čtyřiceti přátel z partnerského města Vilien Mollon byl v Dobřichovicích promován čtyřsetletý dub na Dub francouzský. Některá pasování probíhají v rámci odborných seminářů jako např. u LS Lanškroun, LS Svitavy, Městských lesů Vysoké Mýto, Městských lesů Třeboň, či modřín japonský u Městských lesů Domažlice. Pokaždé je ceremoniál trochu jiný, ale většinou je troubení fanfár na lesní rohy.

Česká krajina drží světové prvenství minimálně v tom, jak v ní vedle sebe stojí drobné sakrální stavbičky se starými památnými stromy. Ani devatenácté a dvacáté století s proti sobě jdoucími silami průmyslu a vznikající ochrany památek a přírody nezrušily starobylý obraz české krajiny, o které se v baroku psalo jako o „*terra nuova sancta*“. Výsledný stav „smíru a souladu“ mezi stromem a křížem v české krajině způsobila jak lidová přirozená úcta ke starým stromům opředeným legendami a drobným kultovním stavbičkám jako monumentům každodenní religiozity, tak i pragmatické ideologické uvažování, kdy církve (ale nejen ona) chtěla využít *lidovou tradici, která viděla ve věkovitých stromech navázání na minulost a obdiv k životnosti přírody*, a vysazovala především lípy jako ochranu kapliček, božích muk a křížků (včetně kostelů a klášterů). Většinou byly vysazovány stromy čtyři, aby tvořily okrsek, nicméně se setkáváme s početnými výjimkami. Například v Semíně u kapličky sv. Jana Nepomuckého bylo vysazeno šest lip, jak se o tom mluví v časopise Háj roku 1883.

Ovšem někde se drobná církevní architektura naopak ke stromům přidávala. V Postoupkách u Kroměříže byla ke starší lípě postavena boží muka. Ve Stochově byla ke starobylému Svatováclavskému dubu postavena socha sv. Václava v roce 1912, ovšem nikoli církví, ale panem Josefem Breníkem, rolníkem a hospodským ve Stochově. Nemluvě o tom, že se na pěkné stromy připevňovaly svaté obrázky. Bohuslav Balbín (v Diva Turzanensus) píše v dnes již klasickém citátu: *Zdálo se mi velmi podivným, jak přemnoho zázračných obrazů Panny Marie bylo nalezeno stejným způsobem v lesích, hájích, úvalech, jiné mezi kaštany, bezy, révovím, v dubu, jabloni, cypřiši a ořechu*. A Umberto Eco ve svém díle Foucaultovo kyvadlo nechá v dialogu mezi Casaubonem a starým, velice podivným Salonem padnout tato slova: ... *Všechny katedrály byly vystavěny v místech, kde předtím stály keltské menhiry. Proč by tak jinak ty kameny zapouštěly do země, byla by to přece zbytečná dřina*.

Stromy, na kterých byly zázračné obrazy či sošky nalezeny, byly obestavěny chrámovou stavbou a dodnes jejich zbytky můžeme nalézt za oltářem. Ze střech těchto kostelů a kaplí velmi často vyrůstají koruny stromů, jak ukazují veduty. Příkladem poutního místa v Čechách s vestavěným stromem z roku 1708 je kostel sv. Matouše v Křešicích, kde byla za hlavním oltářem ponechána olše. Česká krajina se postupně pokrývala dvojmonumenty drobné církevní stavbičky a starobylého stromu jako symboly a spolutvůrci tiché harmonie české krajiny: průsečíku vzájemného pronikání a obohacování se velkých kultur slovanské, židovské a německé.

Třisovská lípa (obvod 717 cm), rostlá ve volné krajině, má po svém boku úpravnou kapličku. Za obcí Veltěže u silnice k Lounům postavil roku 1715 ovčák, který přežil mor, kapličku zvanou Ovčácká a vedle ní zasadil lípu. V Dobřichovicích podle latinsky psané farní kroniky bylo zřízení sochy sv. Jana Nepomuckého v roce 1729 před zámek velmistra řádu Křižovníků s červenou hvězdou doprovázeno výsadbou čtyř lip, z nichž se dodnes dochovala jediná, ale překrásná Svatojánská lípa. V Horušicích je socha sv. Jana Nepomuckého a vedle lípa z roku 1740. Ve Škvorci na křižovatce dvou polních cest čtyři památné lípy obklopují sochu sv. Donáta.

Na katastru prakticky každé obce se nacházejí příklady především popisují stromy tzv. památné. Převyšují počet krásných a starých stromů, které za památný strom nejsou vyhlášené. Vyhlášených památných stromů s vazbou na církevní architekturu je u nás asi 600–800 (z celkového počtu kolem 5000 položek). Nevyhlášených, ale krásných, starých či mohutných stromů je něco kolem 40–60 tisíců.

S použitím některých myšlenek a údajů Dr. Tomáše Hájka.

Kontakt

Ing. Pavel Kyzlík, Dobřichovice

SVĚDECKÉ STROMY V ZANIKLÝCH OBCÍCH KARLOVARSKÉHO KRAJE

RNDr. Jaroslav Michálek
Muzeum Sokolov, p. o. Karlovarského kraje

V západním pohraničí České republiky se projevilo více než kdekoliv jinde v ČR **vysídlení**. Na jeho počátku byl poválečný odsun Němců (po roce 1945) a jen částečné dosídlení převážně českým obyvatelstvem. Následoval velkoplošný zábor Doupovských hor a části Slavkovského lesa pro vojenské výcvikové prostory. Drastický dopad mělo rabování uranu a do současnosti trvá rozpínavost hnědouhelných důlních společností pod Krušnými horami. To vše způsobilo naprostý zánik stovek obcí, osad a samot včetně rozboření jejich kulturních památek. Mnoho set dalších obcí zpusťlo částečně, především ve svých okrajových, hůře dostupných místech.

Stačí se „proletět“ prostřednictvím virtuálního glóbusu Google Earth nebo s pomocí ortofotomap mapového serveru www.mapy.cz nad touto částí české krajiny a každému je zřejmé, že velké množství nápadných remízů a podivných lesíků plných náletových dřevin tu není náhodou. Jsou to místa, kde před desítkami let stávala sídla. Romantikům, kteří se pustí do jejich zkoumání, se naskytne pohled na mechem pokryté zbytky staveb mezi hustou a přepestrou směsí jasanů, javorů, bříz a jív se všudypřítomným bezem černým. Časté jsou i borovice, lípy, duby a lísky. V této „džungli“ se občas objeví starý strom z původní výsadby, poslední živý pamětník původního osídlení a určení místa, pro který je zde užito termínu **svědecký strom**. V jeho blízkosti nalezneme tu vyvrácený sokl křížku, jinde ruiny kaple, zbytek pomníku padlým v 1. světové válce či povalené náhrobky. Jen výjimečně se podaří zjistit etnografické souvislosti – pověsti, příběhy a důvod výsadby stromu. Lze se jen domýšlet, případně se pokusit o rekonstrukci dřívějšího stavu. Při tom mohou pomoci staré fotografie zaniklých obcí, dnes mnohdy publikované jako regionální soubory pohlednic. Příznivci internetu mají k dispozici velmi užitečnou pomůcku v podobě webových stránek www.zanikleobce.cz.

Jak svědecké stromy nejčastěji vypadají? Svými rozměry a především starobylostí působí v mladším náletu jako pohádková zjevení. Společným rysem bývá chatrný stav přehoustlé koruny, často s vylamujícími se kosterními větvemi (hlavně u lip a ovocných stromů), z trvale zastíněných spodních částí kmene trčí silné suché pahýly větví (zpravidla u dubů a klenů), kmeny vyhnívají a mívají trhliny táhnoucí se ze sedla, kde se kmen dělí do kosterních větví, až ke kořenovým náběhům (zejména u lip a jasanů). Z dutých kmenů nezřídka vypadává zetlelá hmota a strom včetně větví bývá porostlý mechy a lišejníky. Dlouhodobá absence základní péče ohrožuje svědecké stromy v další existenci. Proto je třeba alespoň ty nejcennější urychleně vyhlásit památnými stromy (případně významnými krajinnými prvky) a poskytnout jim náležitou péči, minimálně zdravotní řez a stabilizaci koruny. U části stromů se to již podařilo, dalším to lze jen přát. Péče o svědecké stromy je podobně jako obnova drobných památek, křížů, kapliček či studánek důkazem, že i ve vysídlených oblastech jsme schopni vytvořit si záchytné body, kterými kultivujeme svůj vztah k místu a posilujeme své sepětí s krajinou, její přírodou a historií.

Přehled nejvýznamnějších svědeckých stromů v jednotlivých oblastech

Užité zkratky:

- o = nejmenší naměřený obvod kmene v úseku mezi patou kmene a výškou 130 cm
- NPS = navržený památný strom
- PS = památný strom
- VS LČR = významný strom státního podniku Lesy ČR

Krušné hory – Jáchymovsko

V zaniklém **Arnoldově** (*Arletzgrün*) stálo v 70. letech minulého století několik mohutných lip. Velmi vysoký rozdvojený strom (o = 575 cm) se tyčil nad bývalou návší. Kmen se však asi před 25 lety rozlomil v tlakové vidlici a lípa beze zbytku zanikla. Také řadu lip na návši (největší mají obvody kmenů 421 a 414 cm) nedávno zpusťovala vichřice. Relativně zachovalá je lípa velkolistá v kraji louky pod bývalou návší (o = 417 cm). Pod silnicí k Hornímu Žďáru spatříme torzo dnes nejmohutnější zdejší lípy velkolisté (o = 563 cm), původně se širokou vidlicí kosterních větví, z nichž z jedné zbyl jen obrůstající pahýl.

Zaniklé **Léno** (*Holzbachlehen*) na jižním svahu Klínovce se může pochlubit statnými buky. Větší strom (o = 422 cm) roste u cesty nad úpravou vody na Plavenském potoce a je registrovaný jako VS LČR V luční enklávě s rekreační chalupou ev. č. 5 nalezneme buk s mohutným kmenem srůstajícím s bazálními výmladky (o = 403 cm) a přímo pod chalupou solitérní dvojkmenou lípu (o = 447 cm).

Mariánská – kostel (*Mariasorg – Kloster*): Původně poutní kostel a kapucínský klášter P. Marie byl v souvislosti s těžbou uranu a zřízením pracovních táborů v okolí nejprve zdevastován a v r. 1965 odstřelen. V jeho místě dnes stojí čistička odpadních vod a poslední z krátké řady starých lip před klášterem, chráněná pod názvem Mariánská lípa (o = 486 cm).

Osvinov: U tří samot (*Gesmesgrün: Schmiemotzen*): Zaniklá osada je dnes náletovým lesíkem se zbytky staveb. V okraji porostu stojí nepřehlédnutelný jasan (o = 426 cm) s vykloněným kmenem.

V zaniklém Plavnu (*Holzbach*) se na terase se zbytky domu nad pravým břehem Plavenského potoka rozpadá kdysi košatá rodová lípa (o = 440 cm). Je registrována jako VS LČR.

Vylámané kosterní větve se opírají o dutý kmen a celý útvar připomíná obrovského pavouka. **Popov** (*Pfaffengrün*) je dnes téměř poutním místem milovníků starých strom. Dvě památné lípy v bývalém „Horním Popově“ patří mezi nejsilnější lípy v ČR. Horní popovská lípa má obvod 899 cm, Dolní popovská lípa dokonce 956 cm. Oba stromy byly v roce 2002 kvalitně ošetřeny a rozpadající se koruny stabilizovány. Pěkný je i PS Popovská bříza (o = 269 cm) v sousedství Horní popovské lípy. V zaniklém „Dolním Popově“ byl asi před dvaceti lety objeven obrovský jasan, druhý nejsilnější v ČR (o = 687 cm), porůstající mocnými kořeny antropogenní zídka. V roce 2002 se stal zásluhou popularizační kampaně prvním vítězem celorepublikové ankety Strom roku ČR, která mu zajistila ošetření i vyhlášení památným stromem s názvem Popovský jasan. Ve svahu terasy nad jasanem roste polykormon javoru klen s obrostem bazálních výmladků (o = 580 cm), u cesty přes potok pod jasanem stojí duté torzo starobylé lípy velkolisté (o = 579 cm).

Krušné hory – Kraslicko

Milíře (*Kohling, část Ober Kohling*): PS Jasan v bývalých Milířích (o = 403 cm) je košatý strom nad zarostlými základy domu v horní části rozlehlé pastviny.

Obora (*Hochgarth*) – část „Horní“ Obora: Ve vysídlené osadě, dnes luční enklávě obklopené souvislou smrčinou severně od dnešní Obory, se po šedesáti letech vytvořila malebná parková krajina se vzrostlými solitérními stromy. Tři z nich jsou chráněny jako památné stromy. PS Klen v Horní Oboře je rozložitá dvojkmená dominanta (o = 446 cm) s pravidelnou korunou, opodál na kamenném snosu roste PS Modřín v Horní Oboře (o = 397 cm), bizarní strom se spirálovitým kmenem a pěti vrcholy. V horní části enklávy u základů domu na kraji lesa udivuje hustou korunu z nesčetných paprsků dlouhých větví na nízkém kmeni jediná památná vrba jíva v ČR, chráněná pod názvem Jíva v Horní Oboře.

Rájec (*Nancy, Glashütte*) – skupina domů *Grund*: V zaniklé osadě u Stříbrné zvedá pravidelnou korunu srdcovitého tvaru nad základy rozbořeného stavení rodový javor klen (o = 385 cm). Krásný strom, chráněný jako PS Klen v Nancy, má nízký, spirálovitě vinutý kmen porostlý řasou rodu *Trentepohlia*. V údolí Rájeckého potoka nad zaniklým Rájcem dříve rostly nejmohutnější jedle na české straně Krušných hor. Zanikly více než před dvaceti lety.

Sněžná: Dolní Ves (*Unteres Dorf*): V místě opuštěné osady stojí na rozhraní louky a remízku jasan ztepilý, nejmohutnější strom Kraslicka (o = 519 cm). Životaschopná troska dutého stromu byla v r. 2005 vyhlášena památným stromem.

Slavkovský les

Čistá; Město Čistá (*Lauterbach Stadt*): Řada patnácti starých jírovců (o = až 320 cm) je jediným pozůstatkem Čisté. Stromořadí bylo původně vysázeno od barokního kostela sv. Michaela podél náměstí. Mimo obec, v malé lesní proluce u silničky směřující k památníku U Umučených roste pozoruhodný Jilm u zaniklé Leistnerovy hájovny (NPS), starobylý, mechem porostlý strom (o = 345 cm).

Horní Žitná (*Ober Rockendorf*): U silnice do Lázní Kynžvart stojí semknutá dvojice klenů (o = 355 a 284 cm) se společnou hustou korunou. V sousedství roste dutá lípa srdčitá (o = 465 cm) s lahovitě rozšířeným kmenem a bizarní třešeň ptačí (o = 217 cm), jejíž spirálovitě zkroucený kmen vytváří 2 m vysokou bránu.

Krásná Lípa (*Schönlind*): Pod lípou srdčitou (o = 392 cm) u žlutě značené cesty v zaniklé obci je sokl křížku s letopočtem 1839. V okolním dřevinném náletu jsou další mohutné stromy – lípa velkolistá (o = 379 cm), smrk ztepilý (o = 333 cm) a zejména stará stromořadí dubů, jasanů a klenů, která měla zřejmě vztah ke zdejšímu zaniklému panskému sídlu.

Nový Dvůr (*Neuhof*) [u Hlinek]: V místě opevněného dvora ze 16. století je dnes pastevní areál a stáje. Starobylý topol černý (o = 522) v severním sedle Dřevařského vrchu blízko stájí patří mezi nejsilnější topoly v Karlovarském kraji. Na kraji lese se rozpadá obrovitý buk (o = 570 cm) s nízkým kmenem a až k zemi dosahujícími hadovitými větvemi. Je druhým nejsilnějším bukem v kraji.

Panenský Dvůr (*Frauenhof*), též **Bukovina** (*Buchwald*) [u Hlinek]: V prostoru zaniklého ženského klášterního dvora, jehož ruiny jsou dosud zřetelné, roste několik starých stromů. V řadě stojí dva javory kleny (o = 310 a 373 cm), mezi nimi pak urostlý jasan (416 cm). Velmi pěkná je i solitérní lípa velkolistá (o = 398 cm) na hrázi bývalého rybníčku v sousedství.

Paseka (*Schwand*): U cesty v dřevinném porostu v místě zaniklé obce roste PS Pasecká lípa (o = 403 cm) se sekundární korunou z pěti kosterních větví.

Studánka (*Schönbrunn*): Dnes už neexistující lípa (o = 450 cm) s patníkem zarostlým v kmeni stávala asi do r. 2000 při silnici do Lázní Kynžvart.

U **Žalmanovské hájenky** na k.ú. Pila nalezneme v místě bývalé hájovny hustě zavětený starý modřín (o = 443 cm) s lahovitým kmenem, nejsilnější v Karlovarském kraji.

Doupovské hory

Jen pouhý přehled svědeckých stromů v Doupovských horách (vojenský výcvikový prostor Hradiště) by vydal na samostatný obsáhlý článek. Nejcennější stromy (více než 100 kusů) byly navrženy k vyloučení z těžby v programu Významné stromy Vojenských lesů a statků ČR (viz www.vls.cz). Také se uvažuje o ochraně některých z nich v kategorii památný strom. Zde jsou představeny pouze ty nejzásadnější stromy v zaniklých obcích..

Za bývalou hájovnou v **Bukovině** (*Bukwa*) [k.ú. Mětikalov] dožívá dub zimní (o = 527 cm). Téměř suchý strom se zachovalým skeletem koruny je nejsilnějším dubem zimním v kraji.

V zaniklé **Dlouhé** (*Langgrün*) nás na severní straně silnice vítá rozložitý solitérní topol černý (o = 513 cm) se čtyřmi silnými zprohýbanými větvemi, v bázi srostlý s javorem klenem.

Ve zničeném okresním městě **Doupově** (*Duppau*) stojí za připomenutí buk známý jako Buk u Bukové kaple. Dnes již suchý strom (o = 544 cm) s kostrbatým kmenem, částečně opadanou borkou a zachovalými kosterními větvemi spatříme vpravo od silnice ke Kyselce. K buku i zaniklé kapli se dokonce váže pověst (Binterová 1998). Na severním okraji Doupova, 80 m vlevo od silnice ke Kyselce se dochovalo duté torzo kmene lípy velkolisté (o = 600 cm) s hustou sekundární korunou téměř kulovitěho tvaru. Další statné lípy (o = 443, 423 a 374 cm) rostou na bývalém náměstí a v jeho těsném sousedství. Místo zámku a rokokového kostela Nanebevzetí P. Marie je tu jen křížovatka silnic a vegetací zarostlá stavební suť.

V bývalé **Olešce** (*Oleschau*) stojí na břehu strouhy lípa velkolistá (o = 604 cm) s vidlicí kosterních větví. V současnosti je stromem s nejsilnějším kmenem v Doupovských horách.

Nad bývalým **Petrovem** (Petersdorf) můžeme obdivovat buk (o = 576 cm) se čtyřmi srostlými souběžnými kmeny. Další krásný buk se spirálovitě se stáčejícím kmenem nalezneme 50 m severně. V místě zaniklé obce v údolí Petrovského potoka míváme několik různotvarých, dříve radikálně seřezávaných starých lip (o = 377, 369, 339 a 412 cm), dnes ohrožených rozlámáním neošetřovaných korun.

Vlevo od silničky klesající ze zaniklých **Prachomet** (*Promuth*) k Doupovu roste neudržovaná starobylá hrušeň s přehoustlou korunou (o = 246 cm).

U bývalého **Sedleckého Dvora** (*Zettlitzerhof*) stojí na severním konci aleje starý dub letní s podsaditým kmenem (o = 543 cm). O 100 m severně se krčí v porostu mladých dřevin rozpadající se stará lípa srdčitá (o = 474 cm).

V zaniklém **Tocově** (*Totzau*) procházíme cestou v údolí Petrovského potoka kolem rozměrných lip (o = 528, 436, 449, 390 a 447 cm).

V náletu dřevin v bývalém **Zakšově** (*Sachsengrün*) se rozpadá starý proschlý jasan (o = 485 cm). Velmi pěkný jasan (o = 358 cm) však stojí nedaleko u ruiny domu a o 60 m dál nalezneme urostlou lípu velkolistou (o = 399 cm).

S úctyhodnou sestavou starých stromů se setkáme v rozsáhlém houstnoucím porostu dřevin v zaniklém **Žďáru** (*Saar*). Jsou, kromě rybníka, jedním z mála viditelných pozůstatků po velké obci se zámek a kostelem. V místě, kde potok podtéká cestu, stojí mohutný topol černý (o = 524 cm), vedle roste vysoký javor klen (o = 350 cm). V náletu dřevin asi 100 m od topolu objevíme starobylý buk (o = 379 cm). Mimořádným stromem je vysoká nakloněná třešeň (o = 298 cm). Roste na pravém břehu potoka vedle kaskády rybníčků nedaleko zaniklého zámku. Asi 50 m před ústím potoka do rybníka spatříme v hustém porostu starou dutou babyku (o = 295 cm) s nápadně rozbrázděným kmenem a proschlou korunou.

Jednotlivé svědecké stromy byly zjištěny také v Sokolovské a Chebské pánvi, Smrčinách a severní části Českého lesa.

Výběr literatury

BINTEROVÁ Z. (1998): Zaniklé obce Doupovska v bývalém okrese Kadaň. – Okresní muzeum v Chomutově, 96 p.

MICHÁLEK J. (2008): Památné stromy Karlovarského kraje. – Krajské muzeum Karlovarského kraje, p.o., Muzeum Sokolov, 80 p., append. map.

MICHÁLEK J. (2010): Staré a památné stromy jako svědkové zaniklých obcí v Karlovarském kraji. – In: Brabec J. [ed.], Přírodní fenomény a zajímavosti Západních Čech., 67–84.

Kontakt

RNDr. Jaroslav Michálek
Muzeum Sokolov, p.o. Karlovarského kraje,
michalek@muzeum-sokolov.cz

Zámek Dobříš

Rokokový zámek s výraznou fasádou upoutá při příjezdu do Dobříše každého návštěvníka. Současná podoba zámku pochází z let 1745 - 1765, kdy přestavbu uskutečnil Jindřich Pavel Mannsfeld. Jeho dcera Isabella byla provdána za Františka Gundakara Colloreda. Tímto vznikl šlechtický rod Colloredo - Mannsfeld, který zde pobýval až do roku 1942, kdy byl zámek vyvlastněn německou říší, a posléze roku 1945 konfiskován Československým státem a využíván jako Domov spisovatelů. V roce 1998 byl zámek spolu s francouzským a anglickým parkem vrácen do soukromého vlastnictví. Současným majitelem zámku je Dipl. Ing. Jerome Colloredo-Mannsfeld z Rakouska.

Zámek svým návštěvníkům nabízí:

I. Okruh **Zámecká expozice** (11 pokojů ve stylu rokoka a klasicismu včetně Zrcadlového sálu a Spisovatelského pokoje).

II. Okruh **Přízraky Dobříšska** (strašidelná podívaná inspirovaná místními pověstmi).

III. Okruh **Galerie JCM** (obrazy evropských mistrů 18. století).

Ubytování **Hotel Garni**** Zámek Dobříš** v sobě spojuje kouzlo historie, romantiky a zároveň moderny. Nabízí ubytování v 10 pokojích a pro novomanžele je připraveno svatebním apartmá. Zároveň je Vám k dispozici zámecká restaurace o kapacitě 120 míst.

Neopakovatelná atmosféra zámeckých prostor je vyhledávaným cílem k pořádání svatebních obřadů a komerčních akcí.

A **Francouzský park**, který byl navržen v 18. století francouzským architektem Julesem Robertem de Cottesem. Rozkládá se na pěti terasách, hlavním důvodem kaskádového rozvržení bylo umístění parku na sklepích zámeckého pivovaru. Park je doplněn sochami od českého sochaře Františka Ignáce Platzera. Hlavní ozdobou parku je majestátní sousoší s fontánou „Napájení Héliových koní“, které vytváří pomyslný střed celé zahradní architektury. Protipólem zámecké budovy je Oranžerie, dodnes patrná malba měla navozovat iluzi většího zámeckého areálu. Oranžerie je spojená se skleníky, které sloužily k pěstování citrusů. Francouzský park zůstává vzácnou ukázkou rokokové zahradní architektury, který svými květinovými ornamenty a stříhanými ploty navozuje atmosféru vídeňského Schönbrunnu.

Kontakt

Ing. Jerome Colloredo-Mannsfeld
Lesní a rybníční správa Zbiroh
IČO: 68776152 DIČ: CZ615012801
✉ zámek Dobříš č.p. 1, 263 01 Dobříš
☎ 318 521 240 Fax: 318 522 176

Otevřeno celoročně

pondělí až neděle

(XI. – III.) 8.00-16.30h

(IV. – V.) 8.30-17.00h

(VI. – X.) 8.00-17.30h

www.zamekdobris.cz

Fotogalerie

I. OKRUH Zámecká expozice

II. OKRUH Přízraky Dobříška

III. OKRUH Galerie JCM

FRANCOUZSKÝ PARK

Hotel Garni**** Zámek Dobříš

